

Socializační proces vývoje dítěte do 3 let

Lucie Šimčáková

Bakalářská práce
2010

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Lucie ŠIMČÁKOVÁ

Studijní program: B 7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika

Téma práce: Socializační proces vývoje dítěte do 3 let.

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti socializace dítěte a vývojové psychologie.

Příprava metodiky výzkumné části a realizace kvalitativní pomocí techniky polostrukturovaného rozhovoru a pozorování.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. Vývojová psychologie. Praha: Grada Publishing, spol. s r.o., 1998. ISBN 80-7169-195-X.

MATĚJČEK, Z. Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte. Praha: Grada Publishing, a.s., 2005. ISBN 80-247-0870-1.

ŠVEJCAR, J. Péče o dítě. Praha: Havlíček Brain Team, 2009. ISBN 978-80-87109-14-4.

THOMPSON, J. Péče o batolata. Frýdek-Místek: Alpress, s.r.o., 2003. ISBN 80-7218-859-3.

VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie. Praha: Portál, s.r.o., 2000. ISBN 80-7178-308-0.

Vedoucí bakalářské práce:

Ing. Mgr. Leona Hozová
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

18. ledna 2010

Termín odevzdání bakalářské práce:

7. května 2010

Ve Zlíně dne 18. ledna 2010

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 30.4.2010

.....
J. Janda

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Tématem mé bakalářské práce je socializace dětí v batolecím věku. Teoretická část popisuje socializaci dítěte prostřednictvím rodiny a také prostřednictvím vrstevníků. Dále popisuje vývoj batolete a přínos mateřských center pro děti a jejich rodiče.

Tématem výzkumu jsou rozhovory s maminkami na téma socializace a sociální dovednosti jejich dětí. Rozhovory byly pořízeny s maminkami, které mateřské centra navštěvují se svými dětmi a s maminkami, které mateřská centra nenavštěvují.

Klíčová slova: socializace, batole, mateřské centrum, mateřská role

ABSTRACT

The main topic of my baccalaureate thesis is socialisation of children of the toddler age. The theoretic part describes socialisation of child through their family and also through the equal. Then it describes the development of toddler and benefit of mothercare centers for the children and their parents.

The main part of research are interviews with mothers, who visit mothercare centers with their children and interviews with mothers, who don't visit mothercare centers.

Keywords: socialisation, toddler, mothercare center, mother role

Ráda bych poděkovala své školitelce Ing. Mgr. Leoně Hozové za odborné vedení bakalářské práce, za její pomoc, ochotu, trpělivost a především čas, který se mnou strávila.

Díky patří také mé rodině, která mě podporovala v průběhu celého mého studia.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 SOCIALIZACE	12
1.1 KOMUNIKACE.....	12
1.2 SOCIALIZACE PROSTŘEDNICTVÍM RODINY	13
1.2.1 Proměna vztahu batolete s matkou.....	13
1.2.2 Vztah batolete s otcem	14
1.2.3 Batole a sourozenci	14
1.3 BATOLE A VRSTEVNÍCI	15
2 BATOLECÍ OBDOBÍ	16
2.1 RŮST BATOLETE	16
2.2 OBLASTI VÝVOJE DÍTĚTE	16
2.2.1 Vývoj hrubé motoriky v batolecím období	16
2.2.2 Vývoj jemné motoriky v batolecím období.....	17
2.2.3 Vývoj řeči v batolecím období	18
2.2.4 Sociální oblast vývoje batolete.....	18
2.2.4.1 Sebeobsluha	19
2.2.4.2 Učení dítěte na nočník	19
2.2.4.3 Hra	20
2.2.5 Kognitivní vývoj v batolecím věku	20
2.2.6 Emoční vývoj	21
2.3 CO BY TEDY MĚLO DÍTĚTE V BATOLECÍM VĚKU UMĚT?.....	21
2.3.1 Období od 1 roku do 2 let	21
2.3.2 Období od 2 do 3 let.....	22
3 MATEŘSKÁ ROLE	24
3.1 NAROZENÍ DÍTĚTE	24
4 MATEŘSKÁ CENTRA	26
4.1 ČINNOST MATEŘSKÝCH CENTER	26
4.2 DĚTI V MATEŘSKÝCH CENTRECH	27
4.3 NÁZORY AUTORŮ NA MATEŘSKÁ CENTRA JAKO JEDNA Z MOŽNOSTÍ AKTIVACE NEJEN MATEK, ALE I DĚTÍ	28
II PRAKTICKÁ ČÁST	29
5 METODOLOGICKÁ ČÁST	30
5.1 CÍL VÝZKUM.....	30
5.2 DRUH VÝZKUMU	30
5.2.1 Polostrukturovaný rozhovor	30
5.2.2 Zúčastněné pozorování.....	31

5.3	VÝZKUMNÝ PROBLÉM	31
5.3.1	Výzkumné otázky.....	31
5.3.1.1	Dílčí výzkumné otázky pro maminky navštěvující mateřské centrum	31
5.3.1.2	Dílčí výzkumné otázky pro maminky nenavštěvující mateřské centrum	33
5.4	VÝZKUMNÝ VZOREK	34
5.5	SBĚR DAT	34
6	EMPIRICKÁ ČÁST	36
6.1	CHARAKTERISTIKA ÚČASTNIC VÝZKUMU A JEJICH DĚTÍ.....	36
6.1.1	Pozorování dětí v domácnosti žen.....	36
6.1.2	Pozorování dětí v Komunitním centru pro rodinu Domino v Otrokovicích.....	37
6.2	ZPRACOVÁNÍ ZÍSKANÝCH DAT	37
6.2.1	Kategorie č.1 - Běžný den	37
6.2.2	Kategorie č.2 - Verbální a neverbální komunikace	38
6.2.3	Kategorie č.3 – Komunikace a hra s ostatními dětmi.....	39
6.2.4	Kategorie č.4 - Mateřské centrum	41
7	VYHODNOCENÍ VÝZKUMU	44
	ZÁVĚR	45
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	47
	SEZNAM PŘÍLOH.....	49

ÚVOD

Mateřská centra jsou jedna z možností, které rozvíjejí sociální vývoj dítěte. V těchto centrech se dítě seznamuje s novými kamarády, hraje si s nimi, učí se novým dovednostem a návykům. Hlavním důvodem prospěchu mateřských center je to, že zde děti tráví čas spolu s osobou, na kterou jsou již zvyklé. Nejčastěji se jedná o matku, ale není to pravidlem. Také otec, babička, či jiný rodinný příslušník může s dítětem navštěvovat mateřská centra. Dle mého názoru si myslím, že mateřská centra jsou přínosem jak pro rodiče, tak pro děti.

Oproti tomu je zde většina batolat, které jsou se svými matkami doma, ty se jim věnují, učí je a rozvíjejí jejich dovednosti.

Tématem mé bakalářské práce je Socializační proces vývoje dítěte do 3 let. Chtěla bych v ní objasnit, co je to socializace, jak probíhá u batolete a jaké oblasti patří do sociálního vývoje dítěte v batolecím věku. Sociální chování však vždy úzce souvisí s kognitivními projevy, motorickými projevy a řečí dítěte.

Dále bych se chtěla ve své práci zaměřit na období od 1 do 3 let věku dítěte, které se nazývá obdobím batolecím. Jak v tomto období probíhá celkový vývoj dítěte, co by v tomto období již mělo batole umět, co ho zajímá a jaké jsou jeho vztahy nejen k rodině, ale také k vrstevníkům. V závěru své teoretické části, se chci věnovat mateřským centrům a jejich přínosem pro dítě.

V praktické části budu zkoumat sociální dovednosti dětí, které se svými matkami navštěvují mateřská centra v porovnání se sociálními dovednostmi dětí, které mateřská centra nenavštěvují.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SOCIALIZACE

Pro batole je důležité žít v přátelském, milém a radostném prostředí, ale také rozšiřovat okruh lidí, například při návštěvách v mateřském centru nebo při pobytu s kamarády na hřišti (Špaňhelová, 2008). S tím souvisí proces socializace.

„Socializace znamená pomalé, postupné začleňování dítěte do celé společnosti. Děje se to prostřednictvím nápodoby a identifikace. Vlivem nápodoby dítě začíná dělat podobné věci, jako jeden z rodičů. Tím se začleňuje do rodiny, posléze získává i větší sebevědomí, které mu pomáhá začleňovat se do kolektivu dětí nebo i dospělých v širší skupině, než je rodina. Socializace začíná v rodině, kde dítě žije. Potom pokračuje v dalším kolektivu, do kterého se dítě dostane – školka, mateřské centrum, škola, zájmový kroužek atd.“ (Špaňhelová, 2006, s.96).

Dítě se v procesu socializace přizpůsobuje sociálnímu prostředí, do kterého se narodil, ve kterém žije a vyrůstá, kde si osvojuje sociální normy, pravidla chování a životní styl. Proces socializace začíná prvním úsměvem, na který se rodiče pokaždé těší a odpovídají na něj také úsměvem. Tím vzniká zvláštní způsob mezilidské komunikace. Na něj navazuje schopnost dítěte otáčet hlavičkou, díky čemuž pak může sledovat zrakem své okolí. Poté se začíná projevovat vlastní aktivita dítěte, prostřednictvím schopnosti sahat po předmětech. Okolo sedmého měsíce se objevuje specifický citový vztah kojence k matce a zároveň strach z cizích lidí. Následuje devátý a desátý měsíc, kdy se dítě učí sociálnímu učení prostřednictvím nápodoby. To se děje pomocí opakování různých slovních hříček. Zlomem ve vývoji dítěte je období kolem jednoho roku, kdy už se dítě začleňuje do společnosti, a to díky chůzi a řeči. Období okolo patnáctého měsíce se vyznačuje přijímáním sociálních norem. Dítě se v této době učí základním hygienickým návykům, učí se oblékat a také jíst a pít samostatně. Z pohledu socializace je období mezi druhým a třetím rokem charakteristické tím, že se dítě učí ztotožňovat s rodinou a následně se i cítí dobře s jinými dětmi a dospělými. Což se pak po třetím roce mění na společnou hru (Švejcar, 2009).

1.1 Komunikace

„Komunikace je interakcí s jiným člověkem“ (Vágnerová, 2005, s.153) a je důležitou součástí procesu socializace. Prostřednictvím komunikace navazuje dítě vztah s matkou nebo jinými lidmi a stává se z něj samostatně komunikující subjekt.

Verbální komunikace umožňuje dítěti sdělovat a přijímat informace a prostřednictvím otázek získávat informace o světě. Děti používají i neverbální komunikaci, která jim usnadňuje dorozumívání se. Patří zde zejména mimika, gesta, tón hlasu a jiné.

1.2 Socializace prostřednictvím rodiny

Socializace batolete probíhá nejčastěji prostřednictvím rodiny, která zde hraje nejdůležitější roli. Rodina slouží nejen k udržení lidstva, ale také k tomu, aby rodiče mohli pečovat o děti. Rodina je instituce, která se nedá nahradit a je to místo, kde se dítě učí sociálním dovednostem. Prostřednictvím rodiny se dítě vyvíjí, učí pravidla chování, dovednosti a rodiče mají vliv na jeho duševní a tělesný vývoj. Mimo to rodina dává svému členovi pocit bezpečí a zázemí a poskytuje mu oporu v případě, že onemocní nebo má problémy. Rodina je také instituce, kde panuje společné hospodářství.

Pro dítě je také důležité vědomí, že přísluší k rodině a má domov. Rozvíjí se mu tedy sociální identita neboli sociální příslušnost a vědomí rodinné identity. Domov je pro něj místo, kde se může cítit bezpečně a kde se rozvíjí jeho vztahy s rodiči, širší rodinou a blízkými. A nejen to, dítě zde má také své místo, svůj pokojíček, hračky.

V batolecím období už ale nedochází k socializaci jen prostřednictvím rodičů, ale také prostřednictvím širší rodiny. Avšak stále socializační rozvoj ovlivňují nejvíce rodiče, a to zejména svými požadavky, které na dítě mají, ale také svým vzorem, kdy je dítě může sledovat, jak se v určitých situacích sami projevují (Vágnerová, 2005; Matoušek, 1997).

1.2.1 Proměna vztahu batolete s matkou

Pro socializaci batolete s vnějším okolím je nezbytné, aby se odpoutalo od matky. Zpočátku se tak děje prostřednictvím fyzického vzdalování, kdy se dítě postupně čím dál víc pokouší vzdálit od matky, ale poté, co dítě zjistí, že je vzdáleno příliš, tak se za ní vrátí. Je třeba, aby dítě cítilo, že je matka neustále na blízku. Dítě si také užívá závislosti na matce tím, že se od ní nechá krmit, vozit v kočárku, nosit, i když to už zvládne samo.

Separace od matky má dvě formy. První forma se nazývá aktivní separace, což znamená, že dítě se dobrovolně vzdaluje od matky. Druhou formou je pasivní separace neboli nedobrovolné odloučení od matky nejčastěji jinou osobou. Při tomto odloučení se u dítěte může objevit takzvaná separační úzkost, která má tři fáze. Zpočátku dochází k fázi protestu, kdy

se dítě snaží svou matku přivolat zpět. Poté nastupuje fáze zoufalství, kdy dítě ztrácí veškerou naději a zájem o vše a poslední fáze je fáze odpoutání od matky. V této fázi dítě postupně začíná navazovat vztah s jinou osobou, se kterou se momentálně vyskytuje. Odpoutání od matky je tedy poslední fází separace a počátkem socializace s vnějším okolím (Vágnerová, 2005).

1.2.2 Vztah batolete s otcem

„Otcové poskytují svým dětem jiné zkušenosti a přispívají k rozvoji jiných kompetencí. Děti je mohou chápat jako zdroj zábavy a vzrušení, protože jim přinášejí nové podněty a nápady, ožívují jejich denní stereotyp“ (Vágnerová, 2005, s.149).

Vztah otce k dítěti se liší od vztahu dítěte a matky. Je to zejména tím, že otec netráví tolik času s dítětem jako jeho matka, která s ním tráví téměř veškerý jeho čas, a proto, když jsou spolu, si ten čas chtějí náležitě užít. Otcové volí většinou jiné hry a hračky než ženy, vybírají si živější a zábavnější hry, přinášejí dětem nové podněty a nápady. Ženy preferují oproti mužům spíše klidnější zábavu.

Otcové vedou své děti také více k výkonu, mají na děti vyšší požadavky, vedou je k samostatnosti a kladou na své děti více důraz na dodržování řádu. Pro syny slouží otec také jako určitý model mužského chování, se kterým se chlapci ztotožňují.

Mezi otcem a dítětem se také vytváří vazba v případě, že spolu tráví dostatek času. Tato vazba pak pomáhá při odloučení dítěte od matky (Vágnerová, 2005).

1.2.3 Batole a sourozenci

Sourozenci jsou významnou sociální zkušeností pro dítě. Je to díky tomu, že spolu tráví hodně času a vztah mezi nimi je jiný než vztah s rodiči.

Vztah ke staršímu sourozenci je obdobný jako vztah s dospělými. Starší sourozenec působí na mladšího zejména jako model, kdy mladší napodobuje jeho chování, snaží se o dosažení jeho pozornosti, bere mu hračky. Toto chování však může způsobit konflikty mezi sourozenci.

Nedílnou součástí tohoto vztahu je rivalita. Objevuje se zejména u batolat, které se nemožnou vyrovnat se svou novou rolí, tedy rolí sourozence (Vágnerová, 2005). Sourozenecká rivalita se objevuje, pokud se věkový rozdíl mezi sourozenci pohybuje v rozpětí od osm-

nácti do dvaceti čtyř měsíců. Oproti tomu k sourozenecké rivalitě nedochází, pokud je věkový rozdíl mezi sourozenci nižší, tedy pod osmnáct měsíců nebo vyšší jak dvacet čtyři měsíců. Dítě v batolecím věku má totiž radost z toho, když se vše točí okolo něj a nesnese, když se pozornost točí okolo jeho mladšího sourozence (Woolfson, 2004). Na narození nového sourozence reagují především žárlivostí. Děti žárlí především na to, že rodiče věnují více pozornosti narozenému sourozenci (Langmeier, Krejčířová, 2006). Ovšem některé děti naopak místo toho, aby se svými sourozenci válčily, tak pomáhají své matce starat se o ně, pečovat o ně, napodobují ji a tím si zkouší roli nadřazenou (Vágnerová, 2005).

1.3 Batole a vrstevníci

Nejen rodiče, příbuzní a přátelé mají na socializaci důležitý vliv, ale také nedílnou součástí v procesu začleňování dítěte do společnosti jsou vrstevníci. Vztah s nimi se projevuje zejména při hře. Zpočátku pohlíží dítě na vrstevníky stejným způsobem jako na hračky, postupně však pro něj jsou čím dál více přitažlivější. Důležitou roli zde hraje, zda má dítě sourozence.

Pro toto období je typická hra paralelní, kdy si děti hrají vedle sebe. Nespolupracují ještě spolu, spíše dochází k napodobování se. Je také lepší, při hře s jinými dětmi, přítomnost matky, díky níž si děti dokáží hrát společně s jinými dětmi déle. Teprve okolo třetího roku se začíná objevovat hra společná (Vágnerová, 2005).

U dítěte se může v batolecím věku vyskytovat stydlivost, která je způsobena nedostatkem sociální jistoty. Stydlivost může být dědičná, anebo může být způsobena nedostatkem sociálních kontaktů. Vzniká zejména v případě, kdy dítě není zvyklé na styk s jinými dětmi nebo s dospělými. Pro tyto děti mohou být návštěvy s jinými lidmi nesnesitelné (Woolfson, 2004). „Čím více se dítě bude stýkat s vrstevníky, tím dříve zmizí ostych při setkání s novými dětmi a dospělými“ (Woolfson, 2004, s.33).

2 BATOLECÍ OBDOBÍ

Batolecí období zahrnuje věk dítěte od 1 roku do 3 let. Avšak mnohdy se v této definici kalendář a vývojové mezníky rozcházejí. Je to z důvodu toho, že u některých dětí se dovednosti, které by měly v tomto období umět, rozvinou dříve a u jiných dětí později. Například některé děti už v jednom roce běhají a jiné děti oproti tomu začnou běhat až v patnácti měsících. Nebo také jedno dítě umí deset slov a oproti tomu jiné dítě, stejně staré, začne mluvit až za půl roku (Matějček, 2000).

2.1 Růst batolete

Tempo růstu se na rozdíl od oblasti vývoje značně zpomaluje. Mezi dvanáctým až dvacátým čtvrtým měsícem se výška batolete pohybuje mezi 81,5 až 89 cm a jeho váha je zhruba 9,6 až 12,3 kg. Jeho puls se pohybuje okolo 80 až 110 tepů za minutu a počet nádechů a výdechů za minutu je dvacet až třicet. Pomalu se zvětšuje hlava, tělo a nohy můžou být v tomto období ještě křivé. Obvod hrudníku je větší než obvod hlavy.

Váha dvouletého dítěte je mezi 11,8 kg až 14,5 kg a výška je 86,5 až 96,5 cm. Držení jeho těla je více vzpřímené, dech je pravidelný, začínají se objevovat stoličky a jeho mozek je roven 80 % mozku dospělé osoby.

Tříleté dítě je vysoké 96,5 až 101,5 cm a váží 13,6 až 17,2 cm. Puls tříletého dítěte je mezi 90 až 110 tepů za minutu. V tomto období je obvod hlavy roven obvodu hrudníku. Nohy jsou ještě křivé, ale postoj je již vzpřímený. Batole už má všechny mléčné zuby (Allen, Marotz, 2005).

2.2 Oblasti vývoje dítěte

Při vývoji batolete sledujeme tělesný vývoj dítěte, ke kterému patří rozvoj pohybových schopností a jemné motoriky, dále se zabýváme oblastí duševního vývoje, jehož součástí je myšlení a do třetí oblasti vývoje dítěte v batolecím věku zahrnujeme emocionální a sociální vývoj, kde patří zejména navazování vztahů s ostatními lidmi (Thompson, 2004).

2.2.1 Vývoj hrubé motoriky v batolecím období

Začátek batolecího období je charakteristický prvními krůčky, které se kolem patnáctého měsíce rozvinou v samostatnou chůzi, kdy je dítě schopno ujít samo několik kroků a zasta-

vit se bez přidržení. Zpočátku se chůze batolete projevuje nejistotou a častými pády na zadeček, to se ale kolem patnáctého měsíce ztrácí a dítě si je již jistější svou chůzí. Dvouleté dítě umí běhat, při chůzi nepadá a zvládne přejít po nerovném terénu či přes překážku bez pádu.

Větší problém pro batole představují schody. „*Málokdo z dospělých si vůbec představí, jaké by měl obtíže, kdyby šel do schodů, které by mu sahaly po pás*“ (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 72). Chození do schodů začíná lozením, které se však kolem roku a půl přemění na chůzi do schodů s dopomocí. Ve dvou letech značná část dětí chodí do schodů samo tak, že přisunuje nohu na každém schodku. Kolem dvou a půl roku dítě umí chodit do schodů již samo se střídáním nohou.

Dvouroční dítě také dokáže skákat snožmo či z menší výšky. Důležitou dovedností, kterou získává před třetím rokem je jízda na tříkolce (Langemier, Krejčířová, 2006).

2.2.2 Vývoj jemné motoriky v batolecím období

Mezi vývoj jemné motoriky patří zejména pohyby rukou a prstů. Ke konci kojeneckého období dítě bylo schopno uchopit předměty a poté je vyhodit. Teprve na začátku batolecího období je dítě schopno záměrně a s načasováním upustit předmět. Například dokáže dávat kostky na sebe, stavět je vedle sebe a koncem batolecího věku již umí postavit i složitější konstrukce. Dokáže také rozlišit základní geometrické tvary a dát je do příslušných otvorů.

Rozvoj jemné motoriky zahrnuje také rozvoj čmárání, které se později přeměňuje na kreslení. Nejprve dítě s tužkou tluče do stolu, později se s ní pokouší o první tahy na papíře, kdy mnohdy čmárání přesahuje přes papír a končí na stole, avšak zanedlouho poté nakreslí podle předlohy čáru či kruh (Langemier, Krejčířová, 2006).

Dítě mezi 15. – 18. měsícem dokáže ve stejný čas držet předmět v pravé i levé ruce a se zálibou čmárá na papír. Okolo 19. – 21. měsíce si rádo hraje s míčem, skládá kostky na sebe a staví z nich. Okolo 22. – 24 měsíce si s oblibou prohlíží a listuje knížkami, pokouší se o samostatné svlékání a oblékání a uchopí předměty do špetky. V 25. – 30 měsíci dokáže navléknout korálky a poskládat dohromady stavebnici. Koncem druhého roku umí stříhat s nůžkami a ovládat tužku (Woolfson, 2004).

2.2.3 Vývoj řeči v batolecím období

Dítě dosahuje v tomto období velkého pokroku v oblasti řeči. Koncem kojeneckého období dítě rozumí zákaz, který je doprovázen gesty nebo mimikou, názvům běžných předmětů a také se objevují první slůvka dítěte, které bývají označovány jako dětský žargon. Dětský žargon je mluva dítěte, které zpravidla rozumí jen rodiče. Nečastěji se jedná o napodobování zvuků, hlasů či výkřiků.

V polovině prvního roku se dítě naučilo, že při rozhovoru se mluvčí a naslouchající střídají. Nejprve je při takovém rozhovoru aktivnější matka, avšak dítě ji brzy dožene. Rozvíjí se také počet gest, kterým batole rozumí a které dokáže použít. Zde patří obzvlášť ukazování a odkazování pohledem (referenční pohled), které je dítě schopno samo používat od roku a půl. Koncem prvního roku dítě používá referenční pohled zvláště v nových situacích, ve kterých si neví rady. V takové situaci se nejprve tázavě podívá na matku a až poté se například k objektu přiblíží. „*Pohled dítěte (referenční pohled) je vlastně první formou otázky dítěte (i když beze slov), odpověď matky mu dodává význam*“ (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 75).

Ve dvou a půl letech dítě chápe symbolický význam slov, to znamená, že rozumí a používá větší počet slov. Roční dítě používá kolem 6 slov a oproti tomu dvouroční dítě umí 200 až 300. S rozšiřujícím se počtem slov, které už dítě umí, přibývá také počet otázek, z nichž nejpočetnější je otázka – „Co to je?“. Děti začínají tedy chápat, že každá věc má své jméno.

Ve dvou letech děti používají především své jméno při komunikaci o sobě. Mluví tedy nejčastěji ve třetí osobě a až kolem třetího roku používá zájmeno „já“.

Tyto normy ve vývoji řeči jsou jen přibližné, jelikož vývoj řeči se u jednotlivých dětí výrazně odlišuje (Langmeier, Krejčířová, 2006).

2.2.4 Sociální oblast vývoje batolete

„*Pokroky v motorických dovednostech a ve schopnostech dohovřít se - třeba i primitivně - řečí umožňují pokroky v sociální oblasti. Dítě se stává autonomním nejen tím, že je schopno si samo dojít, kam chce, a zmocnit se všeho, co je mu na dosah a v čem mu okolí nezabrání, ale i tím, že značně pokročí ve své sebeobsluze*“ (Langmeier, Krejčířová, 2006, s.76 - s.77).

Pro posílení sociálního vývoje ze začátku batolecího období je důležitý styk batolete s druhými dětmi, zejména při pobytu na hřišti, v zájmových kroužcích nebo prostřednictvím návštěv jiných dětí. Tyto aktivity jsou prospěšné jak pro dítě, tak maminky, jejichž přítomnost posiluje dítěti sebejistotu. Okolo dvou let dítě začíná potřebovat kamarády, jelikož se mnohdy batole může nudit v případě, že přichází do kontaktu pouze s rodiči. Proto by měli rodiče zajistit, aby se jejich dítě denně stýkalo s vrstevníky. Kolem přibližujícího se třetího roku dítě začíná spolupracovat při hře s jinými dětmi a účastní se aktivit spojených s hrou (Woolfson, 2004).

2.2.4.1 Sebeobsluha

„Naučit se jíst s ostatními členy rodiny je důležitou součástí sociálního vývoje malého dítěte“ (Thompson, 2003, s.8). Proto by se měli rodiče snažit o to, aby rodina jedla, vždy pokud to jde, pohromadě, jelikož se dítě prostřednictvím společného stolování učí sociální dovednosti, zejména používat příbor, komunikovat a podobně. Okolo patnáctého měsíce je dítě schopno jíst samo lžící, v roce a půl pije z hrnečku a okolo třetího roku dovede jíst samo. Důležité je také, aby rodiče učili dítě, aby si před jídlem vždy umylo ruce (Thompson, 2003).

Co se týká oblékání, tak v patnácti měsících se u batolete objevuje snaha samostatně se obléct. V případě, že dítě nevydrží dlouho při oblékání, tak je vhodné, aby rodiče zazpívali dítěti nějakou písničku nebo mu řekli básničku. V osmnácti měsících dítě pomáhá prostrčením ručičky nebo podáním nohy a ve třech letech se některé děti dovedou obléct samostatně (Thompson, 2003).

2.2.4.2 Učení dítěte na nočník

Jeden ze společenských nároků, který je kladen na dítě na počátku batolecího období je učení se na nočník. Mnoho žen učí dítě na nočníku už před prvním rokem, to však profesor Matějček nedoporučuje z důvodu nezdravého uspěchání vývoje. Kolem 15. měsíce je nervový systém zralý k nácviku na nočník. I kapacita močového měchýře je dostatečně velká, aby dítě vydrželo být suché několik hodin. Dítě si už také samo uvědomuje a dává to svému okolí najevo, že se mu „chce“. Pak už je jen pro dítě důležité spojit „chtění“ s nočníkem.

Mimo to je důležité, vybrat vhodný nočník pro dítě. Neměl by to být nočník, který bude vratký a neměl by být ani studený. Dítěti bychom měli postupně ukazovat, co se od něj očekává. Tento nácvik je třeba neustále opakovat. S tím souvisí umístění nočníku, který by měl být stále na stejném místě. Neměli bychom také střídat několik různých nočníků. A to nejdůležitější při učení dítěte na nočník je, abychom jej chválili a oceňovali po správném výkonu (Matějček, 2000).

2.2.4.3 Hra

Batolecí období je také charakteristické rozvíjením sociálních vztahů, zejména na širší rodinu, ale kolem dvou let začíná dítě navazovat vztahy i s druhými dětmi přibližně stejného věku. Tento vztah je ale zprvu omezen pouze na tahanice o hračky, případně na podávání si hraček. Pro toto období je typická paralelní hra, kdy si děti hrají sice vedle sebe, ale přece jen každé zvlášť. Teprve ve třetím roce se začíná projevovat spolupráce dětí při hře (Langmeier, Krejčířová, 2006).

2.2.5 Kognitivní vývoj v batolecím věku

V batolecím období se mění pohled dítěte na svět. Dochází k takzvané symbolické expanzi do světa, kdy dítě poznává svět, orientuje se v něm a poznává, že v něm existují určité pravidla. Poznávání okolí nebo světa se v průběhu vývoje mění a začíná fáze symbolického, předpojmového myšlení. Dítě si dovede představit nějakou činnost nebo objekt bez toho, aniž by muselo tuto činnost nebo objekt vidět, případně provádět.

V souvislosti s vývojem řeči si dítě musí také zapamatovat jednotlivé slovní výrazy, které se musí naučit později používat v podobné souvislosti. Začíná tedy chápat vztah označování, tedy symbolizace. U dítěte se také začíná objevovat pochopení trvalosti objektu, to znamená, že se stejný objekt může vyskytovat na různém místě v různém čase. Dítě například ví, že balónek je červený s modrými puntíky, který následně dokáže hledat v případě ztracení. Ale v případě, že má nějaké jiné dítě stejný balónek, tak už si myslí, že je to ten jeho. Nebo naopak by jej nepoznalo, kdyby balónek vypadal o něco jinak (Vágnerová, 2005). „*Vědomí trvalosti objektu je základem k vytváření předpojmu. Dítě má potřebu označovat různé, z hlediska stabilní objekty nějakým jménem*“ (Vágnerová, 2005, s.125). Předpojmy můžeme u batolete sledovat prostřednictvím otázek, hlavně se jedná o otázky například typu „co“ a „proč“ a pomocí odpovědí na tyto otázky. U batolete se rozvíjí nejen

symbolické myšlení, ale také symbolická hra, to znamená, že dítě používá pro svou hru symbolů (Vágnerová, 2005).

2.2.6 Emoční vývoj

V průběhu druhého až třetího roku se u dítěte rozvíjí schopnost emočně reagovat na různé situace. Mezi základní emoční projevy batolete patří afekt hněvu a vzteku, pocity studu, pocity lítosti, strach, pocit zahanbení, žárlivost, radost z kontaktu s lidmi, soucit a podobně.

Hněv a vztek jsou pro batole typické v případě, že protestuje proti rozhodnutí matky. V případě, že se batole chová proti pravidlům chování, tak se u něj mohou vyskytnout pocity studu či projevy lítosti. Dalším charakteristickým emočním projevem batolete je strach. Většinou batole prožívá strach v případě odloučení od matky nebo v případě styku s novými objekty. V případě, že se batoleti něco nepovede, se u něj mohou objevit pocity zahanbení, nebo v opačném případě pocity hrdosti a pýchy. Jeden z dalších projevů je separační úzkost, která je vyvolána odloučením od matky. Intenzita tohoto projevu však postupně klesá a u některých dětí se okolo třetího roku už nevyskytuje. U batolete se můžeme také setkat se žárlivostí, obzvláště v případě narození nového sourozence. A v neposlední řadě se u batolete objevuje pocit radosti z kontaktu s lidmi (Vágnerová, 2005).

2.3 Co by tedy mělo dítěte v batolecím věku umět?

Na počátku druhého roku tedy dítě získává charakteristiky, které jej odlišují od ostatních živočišných tvorů. Mezi tyto dovednosti patří zejména vzpřímená chůze a schopnost mluvit (Langmeier, Krejčířová, 1998). Ale patří zde také spousta jiných dovedností, které by batole mělo umět v určitém období svého vývoje.

2.3.1 Období od 1 roku do 2 let

Na začátku tohoto období už je většina dětí si jistá v chůzi, postaví se bez opory, poté si dovede dřepnout, zvednout předmět ze země, umí vylézt na pohovku a běžet. Postupně se k tomu připojuje schopnost dítěte chodit po schodech s dopomocí někoho a na konci tohoto období již umí chodit po schodech samo. Dokáže také vylézt na židli, stoupnout si na špičky nebo také skákat s oběma nohama. V tomto období dítě hází s věcmi a kope do nich.

V tomto věku dítě dosahuje také velkých pokroků ve vývoji řeči. Nejprve dítě používá kolem 20 slov. Kolem 16. -18. měsíce mluví dětským žargonem a umí 20-70 slov, v 19. -21. měsíci umí říct věty o dvou až třech slovech a na konci umí přibližně 300 slov. Začíná také skloňovat a časovat.

Dítě dokáže porozumět jednoduchým pokynům, například: „Zavři dveře,“ nebo „Podej mi tu panenku.“ Umí také rozeznat některé části svého těla.

Vývoj jemné motoriky se projevuje nejprve dovednostmi, jako je navlékání kroužků na tyč, vybalení kuličky z papíru, dokáže postavit na sebe dvě až tři kostky, obrací leporelo, ukazuje věci. Koncem jednoho roku dokáže navléci korálky, hrát si mezi dětmi, chovat panenku či medvídka, uspávat je, dát na sebe více kostek. Pije už také z hrníčku, aniž by se polilo, dokáže se najíst samo lžící, učí se na nočník, zhasne světlo, otevře dveře za kliku, skříňku a začíná čmárat (Špaňhelová, 2003; Thompson, 2003; Matějček 2005).

Pro vývoj dítěte jsou také důležité knížky a obrázky. Batole se sice na ně nevydrží dlouho dívat, ale má z nich radost. Dítě po obrázcích v knížce plácá rukama, směje se na ně, sahá na ně. Proto by knížky neměly chybět v žádné rodině a nemělo by dojít k tomu, že se s nimi dítě setká až ve škole (Matějček, 2005).

2.3.2 Období od 2 do 3 let

Zpočátku tohoto období dítě již při chůzi do schodů střídá nohy a umí jezdit na tříkolce. S přibližujícím se třetím rokem batole přeskochí provázek a umí stát na jedné noze.

Také v tomto období dosahuje batole pokroky v řeči. 300 slov, které umělo na konci prvního roku, se v průběhu 25. - 30. měsíce rozšiřuje až na 500 slov. Dokáže také pojmenovat věci, které vidí na obrázku či v knížce a zná už některé říkanky. Před třetím rokem již dítě umí doplnit text pohádky, zapojit se do rozhovoru, ptá se zejména na otázku: „Proč?“ Koncem batolecího věku dítě umí několik říkanek, básniček a písniček. Ve dvou letech dítě nejenže sahá po obrázcích v knížce, ale také tam ukazuje všechno to, co již zná a pojmenovává to. Dokáže i obracet stránky.

Ve dvou letech již chápe složitější pokyny jako třeba: „Polož tu panenku do kočárku.“ Před třetím rokem umí porozumět složitějším větám. Používá také zájmeno „já“ a „ty“. Chápe pojmy – včera, dnes, zítra.

Dítě umí navléct korálek na provázek, umí dát geometrické tvary do výřezu, pozná základní barvy (červená, modrá, zelená, žlutá), hraje si na maminku nebo tatínka, obleče panenku, pomáhá s oblékáním a vysvlékáním, umyje si ruce, nají se bez dopomoci, rozepne si knoflíky.

Kolem tří let začíná kreslit, nakreslí čáru svislou i vodorovnou, maminku i tatínka, hraje si s pohybovými hračkami, jako je auto, řadí kostky za sebou a dělá z nich vagón.

Dochází také k rozvoji hry batolete s ostatními dětmi. Na počátku tohoto období si dítě hraje paralelně, to znamená, že si hraje vedle ostatních dětí, napodobuje je, ale ke spolupráci ještě nedochází. Dítě na jedné straně nesnáší, když se mu druhé děti pletou do jeho hry, ale na druhé straně vyhledává jejich společnost. Kolem třetího roku se však začíná objevovat společná hra, kdy si děti hrají společně, půjčují si navzájem hračky a sdílí společný prostor (Špaňhelová, 2003; Thompson, 2003; Matějček 2005).

3 MATEŘSKÁ ROLE

Mateřská role začíná již od početí dítěte, kdy žena prochází dobou psychické, somatické a sociální zátěže. V této době se musí žena vyrovnat s proměnou vlastní bytosti a tedy s nástupem její nové role – role matky. Tato role nebývá spojována jen s pozitivními pocity, ale patří zde i negativní pocity, jako například strach z porodu, strach ze zodpovědnosti, ze ztráty dosavadního životního stylu a podobně.

Postoje matky se mění na pozitivní obzvláště při prvních pohybech dítěte, které se objevují kolem poloviny těhotenství. Tyto pohyby jsou důležitým mezníkem v rozvoji rodičovských postojů a těhotenství je tedy považováno za období přípravy na rodičovství (Vágnerová, 2000).

3.1 Narození dítěte

„Narození dítěte je významným mezníkem v rozvoji rodičovských postojů a ve vztahu k tomuto dítěti“ (Vágnerová, 2000, s.351).

„Narozením prvního dítěte se z manželství stává rodina a manželé vedle své dosavadní role musejí přijímat nové úkoly spojené s rolí otce nebo matky“ (Langmeier, Krejčířová, 2006, s.180). Narozením dítěte vznikají u partnerů životní potřeby, mezi něž patří například potřeba někoho mít, potřeba o někoho pečovat anebo potřeba své dítě ochraňovat. Dítě přináší do života rodičů mnoho starostí a povinností, změn životního stylu, nových prožitků, zájmů (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Dítě je již samostatnou bytostí, která se aktivně projevuje a tím přitahuje pozornost rodičů. Po narození dítěte dochází k adaptaci rodičů a k rozvoji vztahu mezi dítětem a rodiči. Rodiče se dále musí současně podělit o povinnosti a pravomoce ve vztahu k dítěti.

„Pro dobrý rozvoj mateřského chování je citlivé období těsně po porodu“ (Vágnerová, 2000, s.352). Rozvoj mateřského chování pokračuje následně při kontaktech matky s novorozencem. Matka má v této době vrozenou potřebu s dítětem komunikovat, pozorovat ho a také se jím zabývat. Díky tomuto ranému kontaktu matky s dítětem se vytváří citový vztah k dítěti a umění porozumět jeho projevům.

Mateřská role je tedy z pohledu společnosti vysoce ceněna a pro matku představuje určitou prestiž. Mateřství přináší ale řadu problému a péče o dítě bývá spojována i s řadou negativ-

ních prožitků, mezi něž patří například určitý stereotyp, který žena dennodenně prožívá, její únava či frustrace (Vágnerová, 2000). Aby došlo k omezení těchto negativních prožitků, tak došlo ke zřízení mateřských center, které mají pomoci matkám a jejich dětem dostat se do společnosti jiných žen a dětí a tím pádem přijít i na jiné myšlenky a společně se zabavit.

4 MATEŘSKÁ CENTRA

„Mateřská centra zřizují zpravidla matky na mateřské dovolené, které se zároveň podílejí na jejich samosprávě a zajišťují programy, umožňující matkám s malými dětmi vyjít z izolace, kam se celodenní péčí o dítě dostávají“ (www.materskacentra.cz).

Mateřské centrum slouží k setkávání rodin, jsou zde vítány děti a jejich rodiče, je to místo, kde se mohou maminky s dětmi rozvíjet.

„Mateřské centrum je podaná ruka aktivním mámám a jejich dětem, které nechtějí zůstat doma, ale chtějí žít v kontaktu s dalším světem“ (Kolínská, s.16).

Mateřské centrum je také hlavně místo kde se setkávají účastníci rodiny za účelem sociálního kontaktu a děti si zde mohou v doprovodu rodičů nebo v doprovodu jiných dospělých vyzkoušet první kontakty s druhými dětmi.

„Mateřské centrum je oáza klidu a pohody. Mateřské centrum je skvělým nápadem, jak pomoci maminkám i dětem na mateřské dovolené nezapřednout do stereotypu všedních dnů a opakujících se úkonů, je místem setkávání, výměny zkušeností, sbírkou nových nápadů, inspirací, nových zkušeností a pohledů na výchovu dětí, náplní volného času. Pro děti je možností vyzkoušet si pobyt v kolektivu, učit se přizpůsobivost, ohleduplnosti, poslušnosti. Je pro ně možností připravit se na nástup do mateřské školy, začít se zlehka osamostatňovat, odkoukávat a odposlouchávat nové dovednosti, získávat nové kamarády“ (Kolínská, s.17).

4.1 Činnost mateřských center

Mateřská centra nabízejí velkou škálu činností pro maminky, děti, prarodiče i pro celou rodinu. Většinou je zde mnoho kroužků pro maminky s dětmi nebo pro samotné děti a také možnost vzdělávání maminek zde.

Mezi nejčastější aktivity a služby patří hernička, cvičení pro maminky a tatínky s dětmi, hlídání dětí, poradenství pro rodiče, masáže kojenců, výtvarné a pohybové aktivity, tvořivé programy, zpívání, jazykové kurzy, a jiné.

Mimo se zde konají akce různého typu – velikonoční, vánoční, karnevaly, besídky, burzy, výlety, diskotéky pro děti a podobně.

4.2 Děti v mateřských centrech

Mateřská centra jsou důležitá místa nejen pro matky, ale také pro děti. Mají neformální charakter a jejich hlavním cílem je pomoc nalézt přátele stejně tak jak matkám, tak i jejich dětem. Důležité je pro ně také to, že děti zde nacházejí přirozené společenství vrstevníků a vidí svou matku v jiné roli než v domácnosti.

Obzvláště prospěšné jsou mateřská centra pro jedináčky. Ti se zde mohou potkávat s dalšími dětmi a zažívat s nimi situace, které běžně zažívají sourozenci z vícedětných rodin. Díky návštěvám v mateřském centru si jedináčci zvykají půjčovat hračky, se kterými si momentálně hrají, ostatním dětem, učí se zde vycházet ve skupině vrstevníků a zvykají si, že i ostatní děti mohou být středem pozornosti dospělých. Efekt soužití v mateřských centrech se mnohonásobně zvyšuje, pokud se jedná o dítě jedináčka, který žije pouze s jedním rodičem (Kolínková, 2009).

Avšak nejenom pro jedináčky je mateřské centrum prospěšné. Samozřejmě důležité je také pro děti z úplných rodin a s více sourozenci. Pro ně dětské společenství také znamená velkou školu sociálních dovedností, jelikož ve větší skupině dětí si vytvářejí vztahy k vrstevníkům a mohou zde navazovat kamarádské vztahy.

Důležité na mateřských centrech je to, že si zde děti mohou hrát společně, učí se zde respektovat druhé děti, učí se být respektovány a prožívají zde společné zážitky se svými kamarády. Cenné pro děti je ale také to, že se zde mohou učit řešit konflikty, bez kterých se soužití v centrech neobejde. Při spolužití s ostatními dětmi, při hře a během aktivit se rozvíjejí sociální dovednosti dětí. Tato centra nabízejí takové programy, které rodiče doma svým dětem nejsou schopni zařídit (Kolínková, 2009).

Kolínková uvádí, že také často slýchává od maminek, které navštěvují mateřské centra, že tyto návštěvy prospěly k přípravě na vstup dítěte do mateřské školky. Na první návštěvě centra se totiž děti nehnou od svých maminek, postupně se od nich začnou vzdalovat, až dojde k tomu, že dítě při otevření dveří utíká za kamarády a svou matku skoro vůbec nepotřebuje. Ale nepatří zde pouze to, že si zde batole zvyká na ostatní děti. Mezi další plusy mateřských center patří setkávání dětí s jinými dospělými než rodiči a učení se přijímat nerodičovskou autoritu (Kolínková, 2009).

„Psycholožka Ilona Špaňhelová shrnula svůj pohled na prospěšnost mateřského centra pro děti do následujících bodů: dítě má v mateřském centru radost z přítomnosti jiných dětí,

dítě dostává v mateřském centru nové podněty od dětí i dospělých, které by sám dospělý vychovatel nebyl schopen jen v domácím prostředí obsáhnout, dítě se učí v mateřském centru žít v kolektivu, dítě se učí kompromisům, dítě se učí větší samostatnosti a odpovědnosti, dítě má v mateřském centru větší zdroj podnětů, dítě vnímá velmi pozitivně příjemné uvolnění ze strany matky, pokud je její návštěvu v mateřském centru prožívána uvolněně a pozitivně“ (Kolínská, 2009, s.94).

4.3 Názory autorů na mateřská centra jako jedna z možností aktivace nejen matek, ale i dětí

„Dítě patří k mateřskému centru stejně samozřejmě jako matky“ (Kolínská, 1995, s.78).

Dle Langmeiera a Krejčířové se v batolecím věku dítěte postupně zvyšuje potřeba hry s druhými dětmi přibližně stejného věku. Tuto potřebu mohou uspokojit mateřská centra. Dítě se v mateřském centru učí postupně komunikovat s ostatními dětmi, hraje si s nimi, soupeří s nimi a získává zde mnoho nových podnětů pro svůj rozumový vývoj a rozvoj hry. Tyto děti, které v batolecím období navštěvují mateřská centra se svými matkami, pak zvládají obvykle lépe i přechod do mateřské školy a komunikaci s cizími dětmi i dospělými osobami (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Život v mateřském centru působí velmi přívětivě na dítě. Tyto děti, které mateřské centra navštěvovaly, jsou živější, schopnější se prosadit a družnější než děti, které se svými matkami mateřské centrum nenavštěvovaly (Kolínská, 1995). Ve školách patří k organizátorům aktivit společenského života škol, pořádají dobročinné akce a velmi často přistupují k životu stejně tak, jako jejich matky.

Další z autorů, který se ve své publikaci zmiňuje o mateřských centrech, je Zdeněk Matějček. Ten uvádí, že mateřská centra mají z psychologického hlediska všechna plus. Z jeho pohledu se jedná o jakýsi mateřský klub, kde se setkávají matky na mateřské dovolené. Tráví zde čas se svými dětmi, baví se s ostatními matkami a jejich děti si mezitím společně hrají (Matějček, 2005).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 METODOLOGICKÁ ČÁST

5.1 Cíl výzkum

Cílem výzkumu je zjistit, jak se odlišuje socializace a sociální dovednosti dětí v batolecím věku, které se svými maminkami navštěvují mateřská a rodinná centra a dětí, které mateřská a rodinná centra nenavštěvují. Zaměřila jsem se především na to, jak dítě tráví běžný den, na otázky, týkající se verbální a neverbální komunikace a na otázky ohledně hry s jinými dětmi. Poslední otázka se zaměřuje na mateřská centra. Tyto okruhy otázek jsem následně položila 8 maminkám.

5.2 Druh výzkumu

Pro uskutečnění výzkumu jsem si zvolila kvalitativní výzkum. Pro kvalitativní výzkum je typické, že se výzkumník stává sám účastníkem výzkumu. Pro úspěšnost tohoto výzkumu je důležitý osobní vztah výzkumníka s respondenty. Získané informace jsou pro výzkumníka velmi bohaté. Důležitým předpokladem tohoto výzkumu je komunikace výzkumníka s účastníky výzkumu. Výzkumník by měl mluvit jasně, srozumitelně, aby mu každý respondent porozuměl (Miovský, 2006). Tento druh výzkumu jsem si vybrala hlavně proto, abych se mohla prostřednictvím metody zúčastněného pozorování a polostrukturovaného rozhovoru s maminkami vžít do dané problematiky.

5.2.1 Polostrukturovaný rozhovor

Co se týče rozhovoru, patří polostrukturovaný rozhovor mezi nejpoužívanější, který nemá příliš mnoho nevýhod. Oproti nestrukturovanému rozhovoru, vyžaduje tento typ rozhovoru náročnější přípravu, v podobě vytváření si okruhu otázek, které jsou pro tazatele závazné. Tazatel může při tomto rozhovoru měnit pořadí otázek, může respondentovi dávat doplňující otázky. U tohoto typu rozhovoru je kladen větší důraz na prostředí, ve kterém se rozhovor uskutečňuje a tazatel zde může využívat také pomůcky, v podobě záznamových archů a osnov rozhovoru (Miovský, 2006).

Předem jsem si připravila k rozhovoru osm dílčích výzkumných otázek a k nim podotázky, které se lišily pro maminky, které mateřská centra se svými dětmi v batolecím věku navštěvují a následně pro maminky, které mateřská centra nenavštěvují.

5.2.2 Zúčastněné pozorování

Z části jsem využila také při návštěvě metody získávání dat prostřednictvím zúčastněného pozorování, kdy jsem sledovala chování dětí přede mnou a také při hraní se svými sourozenci nebo s kamarády v rodinném centru.

„Zúčastněné pozorování je formou pozorování, kdy se pozorovatel přímo pohybuje v prostoru, kde se vyskytují jevy, které pozoruje“ (Miovský, 2006, s.152). Pro zúčastněné pozorování je také typické, že dochází k interakci mezi pozorovatelem a pozorovaným jevem. Konkrétně jsem si vybrala metodu otevřeného zúčastněného pozorování, kdy respondentky věděly, že provádím výzkum. Všechny respondentky s tím také souhlasily (Miovský, 2006).

5.3 Výzkumný problém

Hlavní výzkumná otázka, kterou jsem se rozhodla zkoumat, zní „Jak se odlišují sociální dovednosti dětí, které se svými maminkami navštěvují mateřská a rodinná centra oproti dětem, které mateřská a rodinná centra nenavštěvují?“

5.3.1 Výzkumné otázky

Díličí výzkumné otázky vycházejí z hlavní výzkumné otázky „Jak se odlišují sociální dovednosti dětí, které se svými maminkami navštěvují mateřská a rodinná centra oproti dětem, které mateřská a rodinná centra nenavštěvují?“

Pro provedení rozhovoru jsem si stanovila otázky pro maminky, které mateřské centrum nenavštěvují a otázky pro maminky, které mateřské centrum navštěvují. Pro každou kategorii respondentů jsem si zvolila osm díličích výzkumných otázek.

5.3.1.1 Díličí výzkumné otázky pro maminky navštěvující mateřské centrum

DVO1: Jak Vaše dítě vnímá sourozence?

(Má sourozence? Kolik má sourozenců? Jak jsou staří? Snaží se s nimi navazovat komunikaci nebo spíše oni navazují komunikaci?)

DVO2: Jak trávíte s dítětem běžný den?

(Přichází Vaše dítě do styku s jinými dětmi mimo návštěv mateřského centra? Pokud ano, tak jak často? Kde nejčastěji?)

DVO3: Navštěvujete s Vaším dítětem zájmové kroužky?

(Pokud ano, o jaké kroužky se jedná? Kolikrát týdně je navštěvujete? Vybrala jste ho vy nebo si ho vybralo Vaše dítě samo? Pokud jste ho vybrala vy, tak na základě čeho jste ho vybrala?)

DVO4: Jak je na tom Vaše dítě při komunikaci s jinými dětmi?

(Myslím tím, jestli navazuje Vaše dítě komunikaci, když přichází do styku s jinými dětmi nebo dospělými nebo je spíše v komunikaci pasivní, to znamená, že nenavazuje komunikaci? Pokud ano, tak jak často? Změnilo se Vaše dítě v komunikaci postupnými návštěvami v mateřském centru, to znamená, že aktivněji navazuje komunikaci s ostatními dětmi)

DVO5: A komunikace Vašeho dítěte?

(Používá Vaše dítě zájmeno „já“ v řeči nebo se oslovuje vlastním jménem? Chápe, že se při řeči mluvčí a naslouchající střídají? Rozumí žertu? Skáče Vám Vaše dítě do řeči, když se s ním bavíte?)

DVO6: A co neverbální komunikace?

(Používá Vaše dítě při komunikaci gesta? Reaguje správně na gesta druhých? Používá mimiku? Reaguje správně na mimiku druhých?)

DVO7: Jak se projevuje Vaše dítě při hře s ostatními dětmi?

(Spolupracuje s nimi, hraje si vedle nich nebo si hraje nejraději samo? Soupeří někdy s ostatními dětmi při hře? Bere dětem hračky bez dovolení nebo si je spíše půjčí? Zasahujete, pokud se Vaše dítě chová neadekvátně k druhým dětem? Komentuje Vaše dítě, když se chovají jiné děti neadekvátně?)

DVO8: Jak probíhala Vaše první návštěva v mateřském centru?

(Jaké byly reakce Vašeho dítěte? Změnily se tyto reakce postupnými návštěvami v mateřském centru? Bylo spíše s Vámi nebo s ostatními dětmi a jak je to teď? Jak dlouho a jak často navštěvujete mateřské centrum? Z jakých důvodů jste začali navštěvovat mateřské centrum? V čem si myslíte, že jsou návštěvy mateřského centra prospěšné pro Vaše dítě?)

5.3.1.2 Dílčí výzkumné otázky pro maminky nenavštěvující mateřské centrum

DVO1: Jak Vaše dítě vnímá sourozence?

(Má sourozence? Kolik má sourozenců? Jak jsou staří? Snaží se s nimi navazovat komunikaci, vyhledává jejich společnost nebo spíše oni s ním navazují komunikaci, chodí za ním?)

DVO2: Jak trávíte s dítětem běžný den?

(Přichází Vaše dítě do styku s jinými dětmi? Pokud ano, tak jak často? Kde nejčastěji?)

DVO3: Navštěvujete s Vaším dítětem zájmové kroužky?

(Pokud ano, o jaké kroužky se jedná? Kolikrát týdně je navštěvujete? Vybrala jste ho vy nebo si ho vybralo Vaše dítě samo? Pokud jste ho vybrala vy, tak na základě čeho jste ho vybrala? Pokud ne, tak proč nic nenavštěvujete?)

DVO4: Jak je na tom Vaše dítě při komunikaci s jinými dětmi?

(Myslím tím, jestli navazuje Vaše dítě komunikaci, když přichází do styku s jinými dětmi nebo dospělými nebo je spíše v komunikaci pasivní, že nenavazuje komunikaci?)

DVO5: A co jeho komunikace?

(Používá Vaše dítě zájmeno „já“ v řeči nebo se spíše oslovuje vlastním jménem? Chápe, že se při řeči mluvčí a naslouchající střídají? Rozumí žertu? Skáče Vám Vaše dítě do řeči, když se s ním nebo s někým jiným bavíte?)

DVO6: A co neverbální komunikace?

(Používá Vaše dítě při komunikaci gesta, například ukazuje na věc, kterou chce, používá gesta při básničce, a podobně. Reaguje správně na gesta druhých? Používá mimiku? Reaguje správně na mimiku druhých?)

DVO7: Jak se projevuje Vaše dítě při hře s ostatními dětmi?

(Spolupracuje s nimi, hraje si vedle nich nebo si hraje nejraději samo někde bokem? Soupeří někdy s ostatními dětmi při hře? Bere dětem hračky bez dovolení nebo si je spíše půjčí? Zasahujete, pokud se Vaše dítě chová neadekvátně k druhým dětem? Komentuje Vaše dítě, když se chovají jiné děti neadekvátně?)

DVO8: Slyšela jste o mateřském centru?

(Pokud ne, tak znáte někoho, kdo navštěvuje mateřské centrum? Pokud znáte, tak co na mateřské centrum říká? Pokud ano, tak neuvažovala jste o návštěvách?)

5.4 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek jsem si vybrala na základě metody záměrného výběru. Tato metoda patří mezi jednu z nejrozšířenějších v kvalitativním přístupu. Je pro ni typické, že si vybíráme respondenty na základě jejich určitých vlastností. Kritériem pro výběr respondentů je jejich určitá vlastnost nebo jejich stav (Miovský, 2006).

Respondentky, které nenavštěvují mateřské centrum, jsem si vybrala na základě prostého záměrného výběru. Na základě toho, že účastnice splňovaly určité kritéria, že s výzkumem souhlasily a byly poměrně snadno dostupné (Miovský, 2006). Na základě prostého záměrného výběru jsem si vybrala 4 maminky, které mají dítě ve věku od dvou do tří let. Všechny tyto maminky mají středoškolské vzdělání, jejich děti nepobývaly po narození v inkubátoru a mají stejné možnosti navštěvovat Komunitní centrum pro rodinu Domino v Otrokovicích.

Druhá skupina respondentek byla vybrána na základě záměrného výběru přes instituci. Pro tento výběr je typické, že základní soubor tvoří klienti určité instituce, neboli že využívají služeb této instituce, tedy Komunitního centra pro rodinu Domino v Otrokovicích (Miovský, 2006). Zde mé respondentky tvořily maminky, které toto centrum navštěvují, mají dítě ve věku od dvou do tří let, mají středoškolské vzdělání a také jejich děti nepobývaly po narození v inkubátoru.

5.5 Sběr dat

Rozhovory jsem uskutečnila v měsíci dubnu 2010 v domácnostech žen a v Komunitním centru pro rodinu Domino v Otrokovicích. Rozhovory v domácnostech byly pořízeny s ženami, které bydlí ve Spytihněvi. Jelikož Spytihněv je 10 minut od Otrokovic, tak mají všechny tyto ženy možnost dobré dostupnosti do Komunitního centra pro rodinu Domino v Otrokovicích, případně také do Komunitního centra pro rodinu Domino v Uherském Hradišti, jelikož Spytihněv se nachází v dobré lokalitě, a to zejména díky příhodným autobusovým spojům Uherské Hradiště – Spytihněv – Zlín. A mimo to má většina žen, se kterými

jsem dělala rozhovory řidičský průkaz, takže se bez problémů může dostat do komunitního centra. Rozhovory trvaly 5 – 20 minut.

K fixaci kvalitativních dat jsem použila metodu audiozáznamu, kdy jsem všechny rozhovory nahrála na mobilní telefon a následně jsem je uložila do počítače. Metoda audiozáznamu je pro výzkumníka výborná především proto, že si nemusí dělat poznámky, které mu pomohou zaznamenat obsah rozhovoru a také mu umožňuje kdykoliv si znovu poslechnout rozhovor se všemi pomlky, doprovodnými zvuky, a podobně. Zachycuje tedy veškeré kvality mluveného slova. Následně jsem provedla transkripci, kdy jsem přepsala audiozáznam do textové podoby a provedla kontrolu transkripce opakovaným poslechem (Miovský, 2006).

Dále jsem použila k fixaci dat záznamový arch pro osobní údaje. Záznamový arch je podobný dotazníku, avšak rozdíl je v tom, že jej vypisuje sám výzkumník. Výhodou záznamového archu je to, že slouží také k rychlé orientaci. Záznamový arch, který jsem vytvořila, obsahuje věk dítěte, pohlaví dítěte, vzdělání rodičů, datum a místo rozhovoru a souhlas respondentek s anonymitou a nahráváním výzkumu (Miovský, 2006).

Všechny respondentky jsem seznámila s anonymitou a na základě toho, písemnou formou souhlasily s účastí a se zveřejněním výzkumu. Přepisy rozhovorů a záznamové archy jsou uvedeny v příloze.

6 EMPIRICKÁ ČÁST

6.1 Charakteristika účastnic výzkumu a jejich dětí

Výzkumu se zúčastnilo 8 žen s dětmi ve věku od dvou do tří let. Realizace výzkumu probíhala v prostorách Komunitního centra pro rodinu Domino v Otrokovicích a v domácnostech žen.

6.1.1 Pozorování dětí v domácnosti žen

Při rozhovorech s maminkami jsem prostřednictvím zúčastněného pozorování sledovala chování dětí. První respondentka, kterou jsem navštívila v její domácnosti, má dvě děti. Má mladšího desetiměsíčního syna a dvou a půl roční dceru. Při mé asi hodinové návštěvě se chovala dcera hodně plaše. Za celou dobu vůbec nepromluvila a skrývala se v ústraní. Bylo vidět, že se stydí a také bojí před cizím člověkem.

Druhou respondentku jsem také navštívila v její domácnosti. Tato žena má dvě děti. Má šestiletou dceru a syna, kterého se týkal můj výzkum. Syn má 3 roky. Návštěva trvala asi dvě hodiny. Po celou dobu mé čtyřhodinové návštěvy bylo vidět, že opravdu syn vyhledává sestřinu společnost a ona jeho. Neustále si spolu hráli, půjčovali si hračky, bavili se spolu. Bylo vidět, že zde již převažuje hra společná.

Třetí respondentku jsem navštívila opět doma. Tato respondentka má dva syny. První syn má 8 let a druhý má tři roky. Oproti synu druhé respondentky se starší syn hrál sám, spíše na počítači, po celou dobu mé čtyřhodinové návštěvy. Mladší syn si hrál také spíše sám na dvorku s hračkami. Byl po celou dobu tichý a choval se spíše samotářsky. Nevyhledával společnost ani bratra, ani rodičů.

Poslední respondentka, kterou jsem navštívila v její domácnosti, má také dvě děti. Syna a dceru. Starší syn má pět a půl let a dcera má dva a půl roku. Když jsem přišla, tak se malá skrývala za maminkou a na žádnou otázku neodpovídala. Bylo vidět, že se také bojí. Asi po půl hodině její stydlivost trochu opadla, ale stále se bála ještě komunikovat. Později začala odpovídat jen na otázky, které jí položila maminka a začala si hrát společně se svým bratrem nebo spíše opakovala to, co dělal.

6.1.2 Pozorování dětí v Komunitním centru pro rodinu Domino v Otrokovicích

První maminka, se kterou jsem uskutečnila rozhovor v Komunitním centru pro rodinu Domino v Otrokovicích, má pouze dva a půl ročního syna. Bylo vidět, že syn si tuto návštěvu užíval po celou dobu. Hrál si převážně s děvčaty, které byly o rok starší. Byly zde vidět prvky hry společné. Společně si hráli, tancovali spolu, udělali si domeček, kde se skrývali před krokodýly, a podobně. Ale také zde byly prvky hry paralelní, kdy syn ještě napodoboval chování děvčat. Ale i přes to bylo na chlapci vidět, že se mu zde velice líbí a návštěvu si užívá, neboť po celou dobu si maminky ani nevšímal, pouze v momentech, kdy se přišel napít nebo pro gumové medvídky.

Druhá maminka má dva syny. Staršího, který má šest let a mladšího, který má dva roky a dva měsíce. Mladší chlapec si hrál stále ještě spíše sám s hračkami, ale také bylo vidět, že se mu zde líbí, poněvadž nechtěl jít ani domů.

Třetí respondentka má pouze jednoho syna, který má dva roky a osm měsíců. Na synovi bylo vidět, že je stydlivý, protože chodil hodně za maminkou, ale i přes to se snažil vyhledávat společnost dětí.

Čtvrtá maminka má dva syny. Staršího, který má deset let a mladšího, který má tři roky. Na mladším synovi bylo opravdu vidět, že se do rodinného centra těší. A když viděl, že zde přišly jeho kamarádky, tak se rozveselil a utíkal hned za nimi.

6.2 Zpracování získaných dat

Výsledky výzkumu jsem zpracovala prostřednictvím metody zakotvené teorie a následným kódováním. Výsledky výzkumu jsem rozdělila do následujících čtyř kategorií.

6.2.1 Kategorie č.1 - Běžný den

Úvodní otázka této kategorie se týkala běžného dne. Odpovědi všech maminek na tuto otázku byly poměrně stejné. Většinou maminky odpovídaly, že ráno vstanou, jdou si hrát nebo dětem pustí televizi s pohádkami, případně jdou na procházku. Pak následuje oběd. Po obědě všechny respondentky dávají děti spát. Odpoledne je program vesměs stejný, jako dopoledne, ale převažují zde spíše procházky (Respondentka 1: *„Ráno vstaneme, uděláme snídani, jdeme se umýt. Sandruška většinou teda má ted'ka pohádky, takže u nás jede Pat a Mat. A to dopoledne vlastně já vařím. Pak se naobědváme a po obědě jdeme spát. Odpo-*

ledne svačina a buď když je hezky, tak jdeme ven nebo si hrajeme nebo jdeme někam na návštěvu. A potom je večere, koupání, večerníček a do hajan.“). Pouze u respondentek, které navštěvují mateřské a rodinné centrum se odpovědi lišily v tom, že se zde vyskytovaly návštěvy rodinného a mateřského centra a návštěvy kroužků v tomto zařízení (Respondentka 8: *„Dvakrát týdně teda chodíme sem na to dopoledne. A jinak? Normálně běžné asi ráno. Vstaneme, uvaříme, do obchodu a pak zůstáváme venku celé dopoledne, a když je jaksi, tak opravdu co nejvíce venku se snažíme být, protože doma to je zbytečné. A když je škaredě, tak se hraje, nebo prostě s kamarádama se navštěvují.“*).

Další z otázek, kterou jsem do této kategorie zařadila, byla otázka, zda maminky navštěvují se svými dětmi zájmové kroužky. Pouze jedna z respondentek, která patří do kategorie maminek, které nenavštěvují rodinné centrum, odpověděla, že navštěvují v Domě dětí a mládeže v Napajedlích zájmový kroužek (Respondentka 1: *„Navštěvujeme jeden kroužek. Jmenuje se Matýsek a je to každou středu od devíti do jedenácti. Tak většinou si tam ty děti hrají, zpívají, potom s tou paní učitelkou hrají na hudební nástroje, pak tam něco vytváří, něco namalují nebo obtiskují, ale většinou si hrají.“*). Jedna z maminek nenavštěvující rodinné centrum uvedla, že je to z důvodu, že ve Spytihněvi kroužky nejsou.

Většina maminek navštěvující mateřské centrum uváděla, že zájmové kroužky s dětmi navštěvují (Respondentka 5: *„Ano, chodíme tady do herny. Každé pondělí, to je tvořivá herna. Ve středu chodí do sokola do cvičení. A každý pátek chodí tady na zpívání při kytáře.“*).

6.2.2 Kategorie č.2 - Verbální a neverbální komunikace

Co se týče neverbální komunikace, tak jen málo dětí, bez ohledu na to, zda navštěvují mateřská centra, používá gesta. Spíše se jedná o gesta, které používají při básničce nebo písničce. Většina dětí spíše chápe gesta svých maminek nebo jiných lidí.

Mimika už na tom byla na rozdíl od gest lépe. Děti používají mimiku a také na ni správně reagují. Většinou pochopí, co znamená, když se na ně někdo škaredě podívá, zamračí se na ně. Avšak hodně z nich má z mimiky druhých ještě spíše srandu.

Co se týče verbální komunikace, tak zde se vyskytly už rozdíly v odpovědích. Je zajímavé, že tři z maminek, které nenavštěvují mateřská centra, odpověděly na otázku, jak se oslovuje jejich dítě „moje“. Oproti tomu tři maminky, které mateřské centra navštěvují, odpověděly, že se jejich děti oslovují spíše vlastním jménem. Jen u některých z nich už byl za po-

slední dobu náznak zájmena „já“ (Respondentka 5: „*No ted'ka chvilíčku používá já, ale doted'ka zásadně svoje jméno.*“). Tato odpověď zazněla dokonce od maminky, která má syna ve věku dva roky a šest měsíců. Jinak se oslovování zájmena já objevovalo spíše u dětí kolem tří let.

Co se týče odpovědi na otázku, zda jejich děti již chápou, že se mluvčí a naslouchající střídají při řeči, tak všechny maminky odpověděly, že ano (Respondentka 8: „*On jako nechá domluvit, pak zase on. To on tady toto chápe.*“). I když na otázku, zda jim jejich děti skáčou do řeči, byly odpovědi převážně typu „ano“, ale i tak většinou maminky odpovídaly, že kladou důraz na to, aby své děti učily, že se při společné komunikaci neskáče do řeči (Respondentka 8: „*Myslím, že jo. Ale snažíme se říct: „Ted' mluvím já a až domluvím, tak budeš mluvit ty.“ Ale zatím jako děcka se to učí, že. Takže opravdu jsou mementy, kdy mluvíme a ted' jakože oni mají přednost, jo. Že všichni musí ztichnout a ted' mluvím já.*“).

Žertu rozumí asi polovina dětí, které se účastnily mého výzkumu. Jedná se ale převážně o žert nemluvený, nebo když dítě vidí nějakou srandu v televizi a podobně (Respondentka 3: „*Nějaká sranda, když se udělá nebo tak, aj v televizi, když vidí pohádku, jo. Nějaká sranda, když se tam smějou, tak ano, to se směje, rozumí, to vnímá.*“). Oproti tomu mluvenému žertu ještě děti moc nerozumí (Respondentka 7: „*No spíš tak, jakože když se zasmějeme my, tak on se směje taky, jo. Ale myslím si, že tomu zas tak ještě ne, že když někdo něco řekne a je to legrační, že by se smál. To asi ne.*“).

6.2.3 Kategorie č.3 – Komunikace a hra s ostatními dětmi

Většina dětí je při navazování komunikaci se sourozenci aktivní (Respondentka 1: „*Učí ho, snaží se ho naučit třeba Pací, paci, pacičky a ukazuje mu různé hry. Vlastně co tady mají hračky.*“) nebo se v navazování komunikace střídají. Většinou se snaží toho druhého něco naučit anebo si spolu hrají (Respondentka 8: „*Oni jsou v pohodě. Si čtou, jo, hrají si. Starší se o něj stará, ten je jako chuva jeho. Ten byl rád, že konečně má bráchu, tak si to teda jakože užívá.*“).

Maminky, které mateřské centrum nenavštěvují, uváděly, že jejich děti jsou při komunikaci s jinými dětmi spíše stydlivé, obzvlášť v případě, kdy jsou děti samy bez svých sourozenců (Respondentka 4: „*Když je tam sama, tak moc ne. Když je tam s Honzíkem, tak jo. Je taková spíš stydlivá.*“) nebo se i jiných dětí kromě sourozenců bojí (Respondentka 3: „*Nenava-*

zuje, protože se děti bojí, je takový samostatný. No aj si hraje sám, prostě bojí se jich.“).

Pouze jedna maminka uvedla, že je její dítě aktivní při komunikaci s jinými dětmi.

Děti, které mateřské centrum navštěvují, jsou spíše aktivnější při komunikaci s jinými dětmi (Respondentka 8: *„Moje dítě nemá problémy s navazováním nějakých kontaktů. Ten jako ne. Ten se všema, ať je to malý, velký nebo důchodce.“*). Pouze jedno dítě má potíže s komunikací s dětmi, a proto s ním jeho maminka také začala mateřské a rodinné centrum navštěvovat (Respondentka 7: *„On je takový stydlivý, tak jsem si říkala právě, že by mu to mohlo pomoci. Že je jako mezi více lidma, že je mezi těma dětma. Právě z tohoto důvodu, aby se zapojil. Protože má jít ve třech letech do školky a to si teda nedovedu představit.“*).

Děti se také změnilo postupnými návštěvami v komunikaci s jinými dětmi. Maminky uváděly, že jsou jejich děti ještě otevřenější, a že jim návštěvy prospívají.

Hra dětí, které mateřské centrum nenavštěvují, s ostatními dětmi je různá. Jedno dítě, ve věku tří let už si hraje společně s ostatními dětmi. Oproti tomu chlapec stejného věku si hraje sám a děti se bojí. Holčička, která má dva a půl roku, potřebuje ještě maminku, takže chodí spíše ještě za ní. Také druhé holčičce, která má stejné roky, trvá, než se zapojí do hry s jinými dětmi (Respondentka 4: *„Když jsme ve školce, tak je s Honzíkem a to oni jsou v centru dění. A když jsme sami, tak po chvíli už se zapojuje. Se tak jako potřebuje rozkoukat a potom se zapojí.“*).

Děti, které mateřské centrum navštěvují, jsou na tom při hře lépe (Respondentka 5: *„Někdy si hraje sám a děti nevnímá. Někdy si hraje s dětma a vesměs napodobuje, co dělají ostatní děti.“*). Díky tomu, že přicházejí do kolektivu dětí, tak si na ně postupně zvykají. U starších dětí se začíná projevovat i hra společenská (Respondentka 8: *„Náš Ondrášek je ve společenském centru. Tady to kluci vedou. Ne, není tam sám, to ne. To opravdu jakože ve spolku s klukama si hraje.“*).

Odpovědi na otázku, zda dítě soupeří s jinými dětmi, byly také různorodé. Dvě respondentky odpověděly, že se sourozenci ano. Některé respondentky uvedly, že nesoupeří (Respondentka 8: *„Myslím si, že až když je třeba k tomu vyprovokovaný, jo. Až ho někdo vyhecuje. Že třeba jo, i v té jízdě na kole nebo to. Takhle on není, že by se o něco snažil, aby byl první nebo on fakt vyloženě tak jakože v klidu s těma děckama. Až do něho někdo začne třeba rypkat, svým způsobem, jo, třeba když v té hře nebo to, tak se snaží taky, ho přetroufnout. Ale jakože by on sám vyvolával nějaké, jo, „Teď budeme soutěžit!“ nebo prostě „Toto*

mám já lepší!“ nebo jak to mezi těma děckama bývá, tak toto právě že u něho není. Že on spíš až ho možná někdo vyhecuje, bude soupeřit. Jinak opravdu když si chtějí hrát, tak jakože budou hrát nebo něco společně. Jakože takovým způsobem, jakože v klidu. Není ten typ, jako že by to odpískával.“), jiné že soupeří v případě, že chtějí nějakou hračku (Respondentka 5: „Když chce nějakou hračku stejnou, kdo má jinou, tak jako chce sebrat.“).

Na otázku, zda dítě bere druhým dětem hračky nebo si je půjčí, odpovědělo šest maminek, že si je půjčí (Respondentka 6: „Spíš nijak dravě, spíš si je půjčí. Z ruky to prostě nikomu vyloženě nebere.“), případně se zeptá nebo poprosí (Respondentka 2: „Ne, nebere. Oni si je půjčují navzájem. Oni jsou tak naučení, že nemůže říct, že je to jeho a hádat se s ní kvůli tomu. Oni prostě musejí, že je to všech, že vlastně jsou dva a budou tři. Musejí mít, vlastně aby se snažili, že ještě přijde to jedno, aby nebyl závistivý a snažil se půjčovat.“). Většina maminek učí své děti, že když chtějí hračku, kterou má jiné dítě, že mají dojít a poprosit (Respondentka 8: „No není to u něho, že by to děckám bral ty hračky, to ne. To třeba přijde, protože my ho učíme, ať poděkuje, poprosí a to. Tak si myslím, že u něho funguje to, že opravdu třeba přijde k těm dětem a jestli ti to může půjčit. Není opravdu ten typ, který by jim to sebral. To ne. To on nemá rád sám u sebe, když někdo přijde a sebere mu to. Nedělá to. Opravdu možná až ho kamarád, co s ním je, že ho takhle nějak dostane, že mu to sebere taky. Jako už oplátkou. Ale není to, že by přišel k někomu jenom tak a něco mu sebral. To ne.“). Dvě maminky s dětmi okolo dvou a půl let odpověděly, že si je nechají spíše vzít (Respondentka 7: „On je spíše takový, že si nechá všechno sebrat a pak řve.“).

Všechny maminky odpověděly, že zasahují (Respondentka 2: „Tak určitě jako kdyby jim ublížil, tak určitě dostane. To jo.“), pokud se jejich dítě chová nějak špatně k jiným dětem a většinou, když jsou u toho, tak chtějí, aby se jejich dítě také omluvilo, nebo jim vysvětlí, že tak se chovat k dětem nemůže (Respondentka 8: „No, to jo. To já z toho mám pocit, že vždycky zasahuji jenom já a nikdo jiný. Ne, jako chcu, aby se k sobě chovali slušně, a když dělá třeba podle mě něco nesprávného, tak opravdu jdu a řeknu mu: „Ondro, takhle ne. To se takhle nedělá.“. Jo, snažím se o to.“).

6.2.4 Kategorie č.4 - Mateřské centrum

U maminek, které nenavštěvují mateřské centrum, byly odpovědi na otázku, zda o mateřském centru slyšely, různorodé. Dvě respondentky se s pojmem mateřské centrum vůbec neselekaly. Druhá respondentka odpověděla, že se s tímto pojmem setkala ve školce. Ovšem

čtvrtá maminka uvedla, že mateřské centrum navštěvovala dříve se synem, a že se jí zde hodně líbilo (Respondentka 4: „*Do Malenovic jsme chodili jednou za čtrnáct dní. Kurz jsme tam navštěvovali. Nejdřív jsem tam chodila v těhotenství a potom takové kroužky. A vlastně chodili jsme, to ani není mateřské centrum, to je klub maminek Matýsek. V Napajedlích je to. A tam jsme chodili zhruba od jednoho roku a tam se mu taky líbilo. Já jsem chtěla hodně, aby si zvykl na ten kolektiv.*“). Avšak s dcerou už nenavštěvuje nic.

U maminek, které mateřské a rodinné centrum navštěvují, byly odpovědi poměrně stejné. Všechny maminky navštěvují rodinné centrum se svými dětmi od září 2009. Lišily se pouze odpovědi, týkající se četností návštěv. Některé maminky navštěvují dětskou hernu, jiné vodí děti do miniškolky na dopolední program, jiné chodí s dětmi na zpívání s kytarou. Nejvíce však maminky tyto návštěvy kombinují.

Na otázku, jak probíhala první návštěva, odpovídaly převážně, že se zde dětem líbilo, že byly spokojeny (Respondentka 6: „*Líbilo se mu tady. Vlastně si zvykl na to prostředí. Ale hraček je tady spousta, takže myslím si, že všechny děti jsou tady spokojené, protože si můžou vybrat nějaké nové hračky na hraní.*“), hrály si s hračkami a s ostatními dětmi (Respondentka 5: „*Jako lítal, hračky se mu líbily, jako byl nadšený. Jestli si hrál sám nebo nemyslím si. Nebo jako nepamatuju si, že by třeba se dětí stranil poprvé.*“).

Důvod navštěvování mateřského a rodinného centra byl především, aby přicházely do kolektivu, odnaučily se být jen s maminkami (Respondentka 8: „*Tak aby měly i nějaký program, opravdu nějaké společné zájmy. Nebo aby se odnaučily buď od těch maminek, pořád že jsou s námi. Aby byly i v kolektivu.*“) a odpoutaly se od denního stereotypu, a aby měly kde jít v zimě (Respondentka 6: „*Tak určitě v zimě není kde zajít do tepla anebo být pořád venku.*“) anebo v případě špatného počasí (Respondentka 8: „*Tam jsme, jakože bývali odpoledne, když bylo škaredé počasí.*“).

Prospěšnost mateřského centra maminky podkládaly zejména tím, že se zde jejich dítě naučí spoustu věcí, které by je maminky doma nenaučily (Respondentka 5: „*Naučí se tady spoustu věcí, je vlastně mezi dětma. Já si myslím, že prospěšný to je moc. Naučí se prostě něco nového.*“). Naučí se zde básničky, písničky, jsou mezi jinými dětmi a čas, který maminky tráví v mateřském centru se svými dětmi, věnují především jim (Respondentka 6: „*Když někam jdu, tak se opravdu věnuju nebo začnu se věnovat hlavně jim, než když jsem doma, tak snažím se uklízet a dělat jiné věci, které jsou třeba.*“). Nejvíce se mi však líbila

odpověď respondentky 8: *„Naučí se tady písničky, básničky, i tak jakože něco vytváří, jo, když jsou Velikonoce nebo Vánoce. Vždycky nějaký výrobek. Pak z toho mají hroznou radost. Je fakt, doma se jim věnujete, ale když už je to v kolektivu s těma dětima, tak už je to zas něco jiného. Tak si myslím, že o to jsou oni obohacené. Že opravdu jim to něco dává tady to. Tady ta společná práce. Fakt.“*

7 VYHODNOCENÍ VÝZKUMU

Cílem mého výzkumu bylo zjistit odpověď na otázku „Jak se odlišují sociální dovednosti dětí, které se svými maminkami navštěvují mateřská a rodinná centra oproti dětem, které mateřská a rodinná centra nenavštěvují?“

Odpovědi na některé otázky byly někdy podobné, jindy různorodé. Většina dětí vnímá své sourozence dobře, vyhledává jejich společnost a navazuje s ním komunikaci. Zde se odpovědi maminek shodovaly. Také běžný den tráví většina maminek stejně. Rozdíl zde byl v návštěvnosti zájmových kroužků, kdy většina maminek navštěvující mateřské a rodinné centrum chodí se svými dětmi i do zájmových kroužků nebo do kroužků v rámci rodinného a mateřského centra.

Odpovědi se lišily převážně u komunikace dítěte s jinými dětmi. Děti, které navštěvují mateřské a rodinné centrum jsou otevřenější, aktivnější při komunikaci a vyhledávají společnost jiných dětí. Oproti tomu děti, které nenavštěvují s maminkami rodinné a mateřské centrum jsou při komunikaci více stydlivé nebo se dětí bojí.

V otázkách, týkající se verbální a neverbální komunikace dětí, velké rozdíly nebyly. Rozdíl zde byl pouze v oslovování se, kdy většina dětí, které mateřské centra nenavštěvují, používá spíše zájmeno „moje“. Oproti tomu děti, které mateřská centra navštěvují, používají spíše vlastní jméno a u některých se začíná objevovat oslovování se zájmenem „já“.

Rozpory se vyskytly u následující otázky: „Jak se projevuje Vaše dítě při hře s ostatními dětmi?“ Zde měly problémy více děti, které mateřská centra nenavštěvují. Tyto děti se při hře s jinými dětmi více stydí a některé se dokonce dětí bojí.

Co se týká poslední otázky, tak všechny maminky, které navštěvují mateřská centra, si mateřská a rodinná centra chválily. Jejich děti zde přichází do styku s kolektivem, učí se zde básničky, písničky, tvoří zde. Maminky se jim zde také plně věnují na rozdíl od domácího pobytu a především se odpoutávají od denního stereotypu. Zažívají zde nové zážitky a spolu s dětmi poznávají nové lidi. Je to také místo, kde mohou maminky se svými dětmi jít v případě špatného počasí a díky tomu nemusejí být sami doma, ale jsou v kolektivu maminek a dětí.

ZÁVĚR

V bakalářské práci jsem se zabývala tématikou socializačního procesu vývoje dítěte v batolecím věku. Socializace batolete se složitý proces, který mimo jiné souvisí s vývojem kognitivním, s vývojem řeči, jemné a hrubé motoriky a emocionálním vývojem. Dítě v batolecím období tedy prochází spoustou vývojových změn, které jsem popisovala ve své teoretické práci.

Výzkum jsem zaměřila na to, jak se liší sociální dovednosti dětí v batolecím věku, které se svými maminkami navštěvují mateřská a rodinná centra, oproti dětem, které mateřská centra nenavštěvují. Z výzkumu jsem zjistila, že mezi těmito dětmi jsou rozdíly. Rozdíly se vyskytují zejména v oblasti komunikace a hry s ostatními dětmi. Děti, které navštěvují mateřská centra, jsou na tom v komunikaci a hře lépe, oproti dětem, které tráví čas pouze se svými maminkami doma. Většina těchto dětí se více bojí při styku s jinými dětmi, jsou stydlivé, hrají si samy a v komunikaci jsou spíše ostýchavé. Pouze při hře a komunikaci se svými sourozenci jsou aktivnější.

Maminky, které navštěvují mateřská a rodinná centra se svými dětmi si myslí, že tyto návštěvy jsou velmi prospěšné. Jejich děti se zdokonalí v komunikaci s jinými dětmi, naučí se zde mnoho básniček, písniček, které by je samy nenaučily, děti se naučí být otevřenější při komunikaci a hře s druhými dětmi a zároveň se zbaví ostychu. Také se naučí trávit čas s jinými dospělými osobami, než s maminkou. Zároveň maminky se zde plně věnují svým dětem, tráví zde společně čas a přicházejí do styku s jinými ženami a dětmi. Dozví se zde mnoho nových rad a zajímavých informací. Mimo to je to místo, kde mohou trávit čas, v případě, kdy nemají kam jít nebo nemají co na práci. Je to také místo, které přispívá dítěti k rozvoji samostatnosti a k přípravě na mateřskou školu, jelikož se zde dítě učí určitému programu. U těchto dětí je i adaptace na mateřskou školu lepší, jelikož už jsou zvyklé trávit čas s vrstevníky.

Doufám, že výsledky mého výzkumu budou prospěšné pro Komunitní centrum pro rodinu Domino a hlavně také pro maminky, které mateřské centrum nenavštěvují. Je třeba, aby se k těmto informacím dostaly, jelikož málo maminek o mateřském centru slyšelo. Proto bych navrhovala, aby se informace a nabídky mateřských a rodinných center dostaly i do obcí, kde se mateřská a rodinná centra nevyskytují, aby byly maminky o těchto aktivitách se-

známeny, jelikož si myslím, že by hodně z nich mělo o tyto aktivity zájem. Rodinná a mateřská centra totiž slouží jak maminkám, tak i dětem, případně celé rodině.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ALLEN, E., K., MAROTZ, R., L. *Přehled vývoje dítěte od prenatálního období do 8 let*. Praha: Portál, s.r.o., 2005. ISBN 80-7367-055-0.
- [2] KOLÍNSKÁ, R. Děti v mateřských centrech – mateřská centra dětem. *Máma a já*, 2009, únor, s. 94-95.
- [3] KOLÍNSKÁ, R. *Mateřská centra*. Praha: Pražské matky, 1995. ISBN 80-901864-0-8.
- [4] LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie 2., aktualizované vydání*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006. ISBN 80-247-1284-9.
- [5] MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-494-X.
- [6] MATĚJČEK, Z. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2005. ISBN 80-247-0870-1.
- [7] MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-24-9.
- [8] MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2006. ISBN 80-247-1362-4.
- [9] ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě – Vývoj a výchova od početí do tří let*. Praha: Grada Publishing a.s., 2003. ISBN 80-247-0552-4.
- [10] ŠPAŇHELOVÁ, I. *Průvodce dětským světem*. Praha: Grada Publishing a.s., 2008. ISBN 978-80-247-1907-8.
- [11] ŠPAŇHELOVÁ, I. *Slovník dětského světa aneb Rozumíme si?* Praha: Mladá fronta, 2006. ISBN 80-204-1513-0.
- [12] ŠVEJCAR, J. a kol. *Péče o dítě*. Praha: Havlíček Brain Team, 2009. ISBN 978-80-87109-14-4.
- [13] THOMPSON, J. *Péče o batolata – užitečná příručka pro začátečníky*. Frýdek-Místek: Alpress, s.r.o., 2003. ISBN 80-7218-859-3.

- [14] VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, s.r.o., 2000. ISBN 80-7178-308-0.
- [15] VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.
- [16] WOOLFSON, C. R. *Bystré dítě - batole*. Praha: Ottovo nakladatelství, s.r.o., 2004. ISBN 80-7360-004-8.
- [17] SÍŤ MATEŘSKÝCH CENTER: *Co jsou mateřská centra*. In: *Mateřská centra* [online]. Praha, 2009. URL: <<http://materskacentra.cz/>>. [cit. 12.11.2009].
- [18] SÍŤ MATEŘSKÝCH CENTER: *Ohlédnutí za uplynulých deset let*. In: *Mateřská centra* [online]. Praha, 2009. URL: <http://www.materskacentra.cz/download.php?FNAME=1156851364.upl&ANAME=MC_sbornik_cely.pdf>. [cit. 19.4.2010].

SEZNAM PŘÍLOH

- P I Rozhovor – respondentka 1.
- P II Rozhovor – respondentka 2.
- P III Rozhovor – respondentka 3.
- P IV Rozhovor – respondentka 4.
- P V Rozhovor – respondentka 5.
- P VI Rozhovor – respondentka 6.
- P VII Rozhovor – respondentka 7.
- P VIII Rozhovor – respondentka 8.

PŘÍLOHA PI: ROZHOVOR - RESPONDENTKA 1.**ZÁZNAMOVÝ LIST č.1:**

Respondent 1:

Věk dítěte: 2,6 Pohlaví dítěte: Dívka

Vzdělání rodičů: střední s maturitou

Rozhovor byl uskutečněn dne 7.4.2020 v prostorách
Započal v 13:30 hodin, byl uskutečněn v 13:40 hodin, Trval 10 minut.

Respondentka byla seznámena s anonymitou výzkumu, podmínkami nahrávání, s čímž souhlasila.

.....
podpis

Použité zkratky:

R: respondentka

T: tazatel

T1: Takže, jak Vaše dítě vnímá sourozence? Má sourozence?

R1: Má sourozence. Má mladšího bratra.

T2: A jak je starý?

R2: Mladší bratr má 10 měsíců a Sandra má dva a půl roku.

T3: A snaží se s nimi, s ním navazovat komunikaci?

R3: Snaží, snaží. A Asi jak mám říct.

T4: Hm.

R4: Jak se s ním snaží navazovat komunikaci. No tak to je různé. Učí ho, snaží se ho naučit třeba paci paci pacičky a ukazuje mu různé hry, vlastně co tady mají hračky. Nevím, co bych ti řekla. Nevím. Stačí?

T5: Dobrá, stačí. A jak trávíš s dítětem běžný den, s dětmi? Jak třeba vypadá Váš den?

R5: Tak ráno vstaneme, uděláme snídani, jdeme se umýt. Sandruška většinou teda má teďka pohádky, takže u nás jede Pat a Mat. Tak jí zapnu Pat a Mata. To je teďka asi nějaké období. No a Jiříček... Jiříček, asi o Jiříčkovi vlastně mluvit asi nemám, že?

T6: Můžeš tak trochu.

R6: Hrají si spolu někdy, podle, taky podle nálady, že, jak se cítí takže. A to dopoledne vlastně já vařím, já se snažím uvařit. Pak se naobědváme a po obědě jdeme spát. Odpoledne svačina a buď když je hezky, tak jdeme ven nebo si hrajeme nebo jedeme někde na návštěvu. A potom je, potom, večere vlastně, koupání, večerníček a do hajan.

T7: A spaní. Tak jo. A přichází třeba Sandra s nějakými jinšími dětmi do styku?

R7: Přichází. Chodíme každý týden ve středu do Matýska. Jezdíváme do Napajedel. To je vlastně kroužek...

T8: Tak to se tě zeptám ještě pak, protože to tu mám zvlášť otázku.

R8: A vlastně také s kamarádkami, protože já mám kamarádky, které mají taky děti vlastně, takže i s něma, že, když přijedeme na návštěvu nebo tak.

T9: A to je zrovna druhá, teda třetí otázka. Jestli navštěvujete zájmové kroužky?

R9: Navštěvujeme jeden kroužek. Jmenuje se Matýsek a je to každou středu od devíti do jedenácti.

T10: A co tam děláte?

R10: Tak většinou ty děti si tam hrají, zpívají, potom s tou paní učitelkou, hrají na hudební nástroje, pak tam něco vytváří, něco namalují nebo obtiskují, ale většinou si hrají.

T11: Jo. A vybrala jste ho spíše vy?

R11: Vybrala jsem ho já, ano, dostala jsem doporučení, taky od kamarádky a ta nás tam vlastně taky nějak tak dovedla. Ale už jsem to nějak taky věděla předtím.

T12: To jsem slyšela, i tady Kalandré tam chodí. A pak, jak je na tom Vaše dítě při komunikaci s jinými dětmi? Jako navazuje spíše komunikaci, nebo je spíše aktivní nebo třeba pasivní?

R12: No jak kdy.

T13: Nebo se bojí?

R13: Ze začátku když nezná, tak je stydlivá. A pokud už vidí to dítě několikrát, jak třeba v tom Matýsku, jo, tak už postupně se otkává. Že už postupně jako dokáže tu komunikaci navázat, že už jde třeba za tou kamarádkou nebo za tím kamarádem jo a řekne mu, pojď za mnou, budeme si hrát nebo tak. Ale ze začátku bývá citlivá, když nezná.

T14: Jo. A co jinak ta její komunikace? Jestli používá třeba v řeči zájmeno já? Třeba já mám hlad, nebo já

R14: Já já moc ani. Spíš teďka moje – to je moje. Ale jo, jako když má hlad a tak, tak jako jo, říká, já mám hlad. Říkáš, já mám hlad? Co? Jo, já bych řekla, že jo.

T15: A chápe už třeba, že se mluvčí a naslouchající střídají v řeči?

R15: No musíme ju někdy upozornit, že když se třeba baví dospělí, tak že jako třeba musí být potichu. Nebo když s ní mluvíme a něco jí vysvětlujeme, tak jestli teda chápu dobře tu otázku, tak jako poslouchá. Není, třeba jako že by nijak nevnímala, nebo že by nevěnovala tomu pozornost.

T16: A rozumí žertu?

R16: Žertu ještě velice ne.

T17: No a to už tady bylo skoro. Jestli Vám skáče do řeči, když mluvíte?

R17: Někdy ano. Musíme ji někdy, musíme ji to naučit, že když se baví dva lidi, tak jakože to, že to není slušné. Ale už jako, teďka bych řekla, v poslední době, jak se blíží k těm třem letem, tak že už je to lepší.

T18: A co neverbální komunikace? Používá gesta už nebo ještě ani ne?

R18: Gesta, jakože třeba, nevím, jakože třeba rukou?

T19: No

R19: Jo, jo, používá, když říká nějakou básničku, tak začne třepat rukama, tak různě.

T20: A reaguje správně na gesta druhých lidí nebo třeba když vy jí ukážete, nemůžeš nebo.

R20: Jo,jo, reaguje, ví, co to znamená, když se pohrozí nebo tak, takže zkouší to samozřejmě, že, když pohrozím, a zkouší to ještě, jakože by chtěla, ale ví jako, reaguje.

T21: A používá mimiku?

R21: Mimiku...jejda, tak to, mimiku asi ještě velice...jako v obličejí?

T22: No

R22: No někdy jako tak, někdy udělá nějaký ksichtík, ale jako velice ještě myslím, že ještě ne.

T23: A jak se projevuje při hře s ostatními dětmi? Spolupracuje s nimi spíš nebo

R23: Spíš nespolupracuje.

T24: Hraje si sama nebo

R24: Potřebuje ještě maminku, teda, jakože když jsme třeba v tom Matýsku, jo, tak ví, že jsem tam já, tak pořád chodí za mnou, no.

T25: Takže je spíše sama?

R25: Sama a se mnou, no. A jako když zná děti, tak si pohraje jako, aj sama s nima.

T26: Třeba s malým?

R26: Třeba s malým, ano.

T27: A bere třeba, když si hraje s někým, s nějakými jinými dětmi, bere jim třeba hračky? Nebo si je spíše půjčí?

R27: Bráchovi bere hračky. Na bráchu si troufne, ale jinak jako spíš, spíš je taková ještě, když jí někdo sebere hračku, je taková.

T28: Že si to nenechá vzít?

R28: Ne, je zaseknutá, nechá si to vzít a teďka neví, co má udělat. Třeba jo, jestli si tu hračku má vzít zpátky nebo jak se má zachovat. Ale jinak tak jako nebere hračky, říkám jenom bráchovi, ale jinak ne.

T29: A když třeba se stane. A chová se někdy třeba neadekvátně třeba v tom Matýsku k nějakým dětem, ostatním? Nebo jestli třeba poplácá je?

R29: Nee. To spíš zkouší na nás, co může si dovolit, jo, vlastně třeba kolikrát mě třeba dá po zadku. Ale tak jako u dětí ne, ne. Ještě se mi to nestalo, že bych..Vlastně teďka nedávno jak byli s tatínkem venku, tak tatínek říkal, že házela na děti kameně. Že? Ano. No ano.

T30: A když třeba ostatní děti se k ní v tom Matýsku neadekvátně chovají nebo ne?

R30: Jako jak se zachová?

T31: Hm.

R31: Říkám ona je taková ještě, že neví, jak se má zachovat. Začne buď plakat teda když ji někdo shodí, jo, ale jinak tak jako ještě neví, co si může dovolit.

T32: A ještě teda poslední otázka jestli už jste slyšela o mateřském centru?

R32: Ne.

T33: To je takové, něco jak ten Matýsek, že tam maminky chodí s dětma a jsou tam taky hry pro děti, různé kroužky a tak. A neznáte náhodou někoho, kdo to navštěvuje?

R33: Ne. Tady ze Spyťáků?

T34: To nemusí být, může to být i z jinama.

R34: Ne.

PŘÍLOHA P II: ROZHOVOR - RESPONDENTKA 2.**ZÁZNAMOVÝ LIST č.2:**

Respondent 2:

Věk dítěte: 3

Pohlaví dítěte: CHLAPEK

Vzdělání rodičů: VŠEPAV

Rozhovor byl uskutečněn dne 8. 11. 2018 v prostorách v DOHAŘOVICÍCH
Započal v 10.15.....hodin, byl uskutečněn v 10.25.....hodin. Trval...6.....minut.

Respondentka byla seznámena s anonymitou výzkumu, podmínkami nahrávání, s čímž souhlasila.

Kanabová
.....
podpis

Použité zkratky:

R: respondentka

T: tazatel

T1: Má Vaše dítě sourozence?

R1: Ano.

T2: A kolik má sourozenců?

R2: Jednu

T3: A jak je stará?

R3: Šest let.

T4: A snaží se s nimi jako ten malý navazovat s ní komunikaci?

R4: Jo, hodně.

T5: Vyhledává její společnost?

R5: Furt.

T6: Jo?

R6: Jo.

T7: Anebo spíše ona za ním chodí?

R7: Ne, oni ani, oni bez sebe nevydrží, ani jeden bez druhého.

T8: A jak trávíš s dětmi běžný den?

R8: Oni si hrají, malý chodí spát, potom chodíme odpoledne ven.

T9: A kdy chodíte ven?

R9: Po obědě.

T10: Tak na procházky?

R10: Jo. Jdeme na zahradu.

T11: A přichází do styku s jinými dětmi?

R11: Určitě.

T12: A kde tak nejčastěji?

R12: Tak asi u švagrové s děckama.

T13: A jak tak často?

R13: Tož teď už hodně často. Jak jsme se sem přestěhovali, tak ona bydlí tady, takže

T14: Jako tady v ulici?

R14: Ne, bydlí kousek, od autobusové zastávky, takže teďka už se hodně často navštěvujeme.

T15: A navštěvuješ nějaké zájmové kroužky s malým?

R15: Ne. Zatím ne.

T16: A neuvažovalas třeba ani?

R16: Ne. Zatím ne.

T17: A jak je na tom při komunikaci s jinými dětmi?

R17: Jo, ukecaný, hodně.

T18: Jako že navazuje sám komunikaci?

R18: Jo, do školky se těší.

T19: Už by tam šel, jo?

R19: Jo ano, on už je zapsaný. Už jde vlastně od září do školky.

T20: Jo. A co jeho komunikace? Používá, třeba zájmeno já nebo se oslovuje spíše svým vlastním jménem když mluví o sobě?

R20: On ne. Svoje jméno nepoužívá.

T21: Ani já neříká?

R21: On tak všechno komolí zatím ještě. On tak spíše moje vykládá, moje.

T22: A chápe třeba, že když třebas se mluvčí a naslouchající střídají, že když někdo mluví, tak že má být potichu?

R22: Jo. Určitě. Oni jsou takoví až moc chytrí někdy. Jo.

T23: A rozumí už žertu?

R23: Jakože to je sranda?

T24: Jo.

R24: Tak on spíše tak naslouchá jako, jako že by se... tak ještě asi ne.

T25: A skáče ti do řeči, když se s někým bavíš?

R25: Ne.

T26: A co jeho neverbální komunikace? Používá třeba gesta v komunikaci?

R26: Ne.

T27: Ani třeba neukazuje na něco?

R27: Ne, tak to vůbec, to on je zase takový hezký

T28: A reaguje správně na gesta tvoje?

R28: Jako že když mu něco ukážu, že má udělat nebo tak? Jo, to ano.

T29: Jo. A používá třeba mimiku? To je jako když obličejová...

R29: Jakože dělá ksichtíky? Jo to ano.

T30: A reaguje správně na tvoji mimiku?

R30: On tak jako ne, on tak jako ne, spíše ne.

T31: Spíše on sám?

R31: Spíš on sám. On to používá, když se chce na něco spíše vymluvit nebo tak jako.

T32: A jak se projevuje při hře s ostatními dětmi? Spolupracuje

R32: Společensky

T33: Hraje si vedle...

R33 Ne, ne. Snaží se s nimi být jako tak, že si hrají všichni. Nebere jako hračky, že je to jako jeho, jako půjčuje

T34: To mám jako další otázku, jestli bere třeba hračky?

R34: Ne, nebere, oni si je půjčují navzájem, oni jsou tak naučení, že nemůže říct, že je to jeho a hádat se s ní kvůli tomu, oni prostě musejí, že je to všech, že vlastně jsou dva a budou tři, musejí mít, vlastně, aby se snažili, že ještě přijde to jedno, aby prostě nebyl závistivý a snažil se půjčovat.

T35: A zasahuješ třeba, když se nějak špatně chová k ostatním dětem?

R35: Tak určitě jako, kdyby jim nějak ublížil, tak určitě dostane. To jo.

T36: A třeba stane se, že třeba on sám někdy komentuje, když třeba já nevím, jste na hřišti nebo tak...

R36: Ne, s tatínkem doma u hokeje

T37: Ne, jako jestli třeba komentuje, když se někdo špatně chová.

R37: Ne, to tak ne. On tak jako fandí. Že vnímá ten hokej. Ale jako tak ne. Ale i když někdy se stane, že třeba řekne, že on něco udělal, že mně to řekne, jako.

T38: Jakože sám řekne, že se přizná?

R38: Ano.

T39: A ještě, neznáš náhodou, neslyšelas o mateřských centrech?

R39: Jo. Mají to ve školce napsané, jo.

T40: A neznáš někoho, kdo je navštěvuje?

R40: Ne.

T41: Ani jste nepřemýšleli třeba, že byste chodili tam?

R41: Ne. Paní učitelka nám sice nabízela, že jestli chceme, můžeme chodit do školky, že tam mají takový hrací koberec odpoledne, ale není čas teď.

T42: Tak děkuji.

R42: Nemáš za co.

PŘÍLOHA P III: ROZHOVOR - RESPONDENTKA 3.**ZÁZNAMOVÝ LIST č.3:**

Respondent 3:

Věk dítěte: 3

Pohlaví dítěte: CHLAPEC

Vzdělání rodičů: STŘEDNÍ

Rozhovor byl uskutečněn dne 8.4.2016 v prostorách V. JONÁČKOV. ST.
Započal v 16.35 hodin, byl uskutečněn v 16.41 hodin. Trval 6 minut.

Respondentka byla seznámena s anonymitou výzkumu, podmínkami nahrávání, s čímž souhlasila.

.....
podpis

Použité zkratky:

R: respondentka

T: tazatel

T1: Má Vaše dítě sourozence?

R1: Ano.

T2: Kolik má sourozenců?

R2: Jednoho.

T3: A jak je starý?

R3: Osm let

T4: A snaží se s ním navazovat komunikaci?

R4: Ano.

T5: A vyhledává jeho společnost nebo třeba ten starší vyhledává jeho?

R5: Ne ne ne. Mladší vyhledává jeho společnost.

T6: A jak trávíš s ním běžný den? Jak vypadá Váš den třeba od rána do večera?

R6: Tož jak vypadá. To malý se vzbudí, jde si hrát, pustí si televizi. Maminka musí uvařit samozřejmě, protože starší je ve škole, že. Pak dojde starší ze školy. Samozřejmě malý začne do něj rýpat. Začnou se bit. Tak tam vletím. No a pak jdou ven. Jdeme si hrát ven.

T7: A přichází do styku s jinými dětmi?

R7: Přichází, přichází.

T8: A kde nejčastěji?

R8: Na hřišti.

T9: A jak často?

R9: No málo. Teď byla zima, tak jsme nikam nechodili.

T10: A třeba přes léto?

R10: Přes léto jo, to budeme. Tak skoro každý den jsme tam chodili na to hřiště. Obden.

T11: A navštěvuješ s ním zájmové kroužky?

R11: Ne ne.

T12: A proč třeba nenavštěvujete?

R12: Protože nemám řidičák, tak ho tam nemá kdo vozit. A ve Svytinově kroužky nejsou žádné.

T13: A jak je na tom Peťa při komunikaci s jinými dětmi?

R13: No špatně.

T14: Třeba jestli navazuje komunikaci s nimi nebo ne?

R14: Nenavazuje, protože se děti bojí. Je takový samostatný, no. Aj si sám hraje, prostě bojí se jich, no. Bráchy ne, s bráchou se pobije, že, nebo pěkně si vyhrajou, ale cizích dětí se bojí.

T15: A co třeba ta jeho komunikace? Používá zájmeno já, nebo se spíše oslovuje svým vlastním jménem?

R15: Ne, na všechno říká to je moje.

T16: Chápe, že třeba se mluvčí a naslouchající střídají v řeči? Že třeba když ty na něj mluvíš, tak chápe, že má být ticho?

R16: To jo. Ano. Jako neskáče do řeči nebo tak. To ne. Prostě poslouchá. Když s ním mluvím, tak vnímá. Jako poslouchá. Musí poslouchat. A ne že by jako neposlouchal, skákal do řeči nebo tak, to ne. On poslouchá. Teda zatím.

T17: A rozumí žertu?

R17: Jo. To jo. Nějaká sranda když se udělá nebo tak. Aj v televizi, když vidí pohádku. Když se tam smějou, tak ano, to se směje. Rozumí. Vnímá to.

T18: A skáče do řeči, když se s někým bavíte?

R18: Občas jo. Nebo já ani nevím kurník. Jako když se s někým bavím, tož skáče. Nebo ani nevím. Nebo spíš dojde a: „Mami, já chci to. Jo to“. Ale tak jinak ne. Jenom když třeba něco potřebuje. Ale že by jako vnímal, jo, když se s někým bavím a on by seděl u mě, jo, a poslouchal a takhle skákal do řeči, to ne. To spíš ten starší, protože ten mladší ještě k tomu tak nemá. Bude mít tři roky nebo má tři roky, takže to je ještě malý na to.

T19: A používá gesta při komunikaci?

R19: Ne. Jo? Jo používá, ano.

T20: A reaguje správně třeba na tvoje gesta nebo gesta druhých?

T21: Ano. Ano. Když se na něj škaredě podívám, tak ví, která bije.

T21: A jak se projevuje při hře s ostatními dětmi? Spolupracuje s nimi, hraje si vedle nich nebo si hraje někde třeba bokem?

R21: Ano. Sám. Bokem, sám. Teď jsme byli ve školce a vůbec. Prostě on sám a on se jich bojí, nechce jít za něma. Takže uvidíme.

T22: A soupeří někdy s ostatními dětmi při hře?

R22: S bráchou jo.

T23: A třeba s ostatními, třeba když k vám dojde nějaká návštěva od ségry nebo tak?

R23: No, když si vezmou jeho hračky, tak to ano: „To je moje, to nesmíš. To je moje“. A sebere tu hračku.

T24: A třeba zasahuješ, když se někdy neadekvátně chová, nějak špatně k druhým dětem?

R24: No to ano. To víš, že jo. Že ho nenechám. Jo no.

T25: A komentuje, třeba když už pozná, že když nějaké ostatní děti dělají něco špatného, třeba když jsou na hřišti a dělají něco špatného? Tak pozná to a říká ti, že to dělají špatně nebo tak? Že to je špatné?

R25: Když ho zlobí?

T26: No.

R26: Jo, tak to jo. To za mnou dojde a řekne: „On mě bouchl“ nebo „On mě to sebral“. To jo. Ale jinak ne.

T27: A slyšela jsi někdy o mateřském centru?

R27: Ne.

PŘÍLOHA P IV: ROZHOVOR - RESPONDENTKA 4.**ZÁZNAMOVÝ LIST č.4:**

Respondent 4:

Věk dítěte: 2,5 Pohlaví dítěte: Dívka

Vzdělání rodičů: MATEMATIKA

Rozhovor byl uskutečněn dne 15.4.2016 v prostorách v domácnosti
Započal v 14:15 hodin, byl uskutečněn v 15:25 hodin. Trval 10 minut.

Respondentka byla seznámena s anonymitou výzkumu, podmínkami nahrávání, s čímž souhlasila.

.....
podpis

Použité zkratky:

R: respondentka

T: tazatel

T1: Má Vaše dítě sourozence?

R1: Ano.

T2: A kolik má sourozenců?

R2: Jednoho.

T3: A jak je starý?

R3: Pět a půl.

T4: A snaží se s ním navazovat komunikaci?

R4: Ano.

T5: A vyhledávat jeho společnost?

R5: Ano.

T6: Anebo spíše on chodí za ní?

R6: Oni chodí spolu vzájemně.

T7: A jak trávíte třeba běžný den od rána do večera?

R7: Děláme binec v baráku!

T8: A jinak třeba?

R8: Hrajeme si, chodíme na procházky, společně vaříme, děláme společně všecko.

T9: A přichází malá do styku s jinými dětmi?

R9: Na hřišti. Jinak čekáme na školku. Sem tam nějaká ta návštěva jako.

T10: A jak třeba často?

R10: Tak jednou týdně. Jinak ve školce jsme každý den, že. Tak jenom na těch pět minut.

T11: Jo, když vedete malého.

R11: Ano.

T12: A navštěvujete s ní nějaké zájmové kroužky?

R12: Zatím ne.

T13: A neuvažujete třeba?

R13: No vzhledem k tomu, že půjde od září do školky a jako potom odpoledne bych je musela vzít oba, takže spíše asi ne.

T14: Jo. A jak je na tom při komunikaci s jinými dětmi? Jestli navazuje komunikaci, když přichází do styku?

R14: Když je tam sama, tak moc ne. Když je tam s Honzíkem, tak jo. Je taková spíš stydlivá.

T15: A používá, třeba zájmeno já v řeči? Že se oslovuje já nebo vlastním jménem?

R15: Říká Kačenka. Jako jménem si říká, tak.

T16: A chápe, že se mluvčí a naslouchající střídají v řeči? Že když mluvíte, tak

R16: Ptá se, ptá se, takže myslím, že něco asi chápe. Ptá se co děláš nebo kde jsi? Takže možná čeká na tu odpověď. Nevím. Možná jo.

T17: A rozumí už žertu?

R17: Já si myslím, že ne. To je brzo. Jako Františkovi takhle se zasměje nebo tak. To zas jako jo. Ale já myslím, že ne. Že čeká, na to co bude.

T18: A skáče Vám do řeči, když s ní třeba bavíte se?

R18: Já myslím, že ne.

T19: A používá už třeba gesta při komunikaci?

R19: Jo, jo, sem tam jo.

T20: A reaguje správně na Vaše gesta?

R20: Jo. Ano.

T21: A používá mimiku?

R21: Jo. Používá. Ano.

T22: A reaguje správně na Vaši mimiku?

R22: Jo, reaguje. Když se zamračím, tak se bojí.

T23: A jak se projevuje při hře s ostatními dětmi? Spolupracuje s nimi, nebo hraje si vedle nebo někde bokem sama?

R23: Když jsme ve školce, tak je s Honzíkem a to oni jsou v centru dění. A když jsme sami, tak po chvíli už se zapojuje. Se tak jako potřebuje rozkoukat a potom se zapojí.

T24: A soupeří někdy s ostatními dětmi? S bratrem?

R24: Jo. To oni spolu furt.

T25: A bere třeba hračky bez dovolení dětem?

R25: Ano.

T26: Nebo si je spíše půjčuje?

R26: Zeptá se – půjčíš? Tak jako. Oni si je většinou půjčují.

T27: A zasahujete, když se nějak špatně chová k druhým dětem?

R27: Ano.

T28: A jak třeba? Stačí nějak, že jí nadáte nebo řeknete, že to se nemůže?

R28: Přijdu k ní a řeknu: „To se nedělá.“

T29: A slyšela jste třeba už o mateřském centru někdy?

R29: My jsme tam chodili.

T30: Jo?

R30: S Honzíkem.

T31: Jo? A jak často?

R31: Do Malenovic jsme chodili jednou za čtrnáct dní.

T32: A jak se Vám tam líbilo?

R32: Hodně. Předtím, než ho zrušili.

T33: A tam jste navštěvovali co?

R33: Kurz jsme tam navštěvovali. Nejdřív jsme tam chodila v těhotenství a potom takový kroužky. A vlastně chodili jsme, to ani není mateřské centrum, to je klub maminek Matýsek. V Napajedlích je to a tam jsme chodili zhruba od jednoho roku a tam se mu taky líbilo. Já jsem chtěla hodně, aby si zvykl na ten kolektiv.

T34: A s malou jste to neplánovala?

R34: S malou jsme neplánovali. S malou jsme nechodili nikam.

T35: Tak jo, tak děkuji.

PŘÍLOHA P V: ROZHOVOR - RESPONDENTKA 5.**ZÁZNAMOVÝ LIST č.5:**

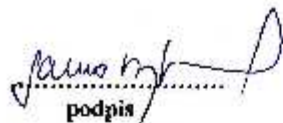
Respondent 5:

Věk dítěte: 25 Pohlaví dítěte: CHLAPEC

Vzdělání rodičů: MĚŘOVLASKÉ

Rozhovor byl uskutečněn dne 12.9.2010 v prostorách KOMUNITNÍ CENTRUM PRO RODINY ČERVENOU
Započal v 15:15 hodin, byl uskutečněn v 15:55 hodin. Trval 40 minut.

Respondentka byla seznámena s anonymitou výzkumu, podmínkami nahrávání, s čímž souhlasila.

podpis

Použité zkratky:

R: respondentka

T: tazatel

T1: Má Vaše dítě sourozence?

R1: Nemá.

T2: A jak trávíte běžný den s dítěte?

R2: Dopoledne, pokud mám navařeno, tak jdeme ven, někam na procházku, na hřiště. Odpoledne, jak se vyspí, tak buď jsme někde venku nebo na návštěvách, v kroužku nebo i doma.

T3: A navštěvujete nějaké zájmové kroužky?

R3: Ano, chodíme tady do herny. Každé pondělí, to je tvořivá herna. Ve středu chodí do sokola do cvičení. A každý pátek chodí tady na zpívání při kytáře.

T4: A vybrala jste ty kroužky spíše vy nebo třeba už i on sám. Že třeba chtěl chodit...

R4: Ne, my. A ani jsem mu nic nenabízela, prostě jsem to vybrala a chodí tam, kam řeknu.

T5: A jak je na tom při komunikaci s ostatními dětmi? Navazuje komunikaci nebo je spíše pasivní při komunikaci?

R5: Těžko říct. Jako nemá problém s kolektivem nebo tak, ale nedokážu říct, jestli sám jako pokaždé jde za dětma, nebo někdo za ním přijde. Jako komunikuje, ale jestli on sám navazuje nebo se nechá vtáhnout těžko říct.

T6: A změnila se ta jeho komunikace postupnými návštěvami mateřského centra?

R6: Nevím, nepozoruju to. My jsme od malička pořád někde v kolektivech, takže těžko říct, jestli se to takhle nějak mění.

T7: Jo. A co ta jeho komunikace? Používá zájmeno já nebo se spíše oslovuje vlastním jménem?

R7. No teďka chvíličku používá já, ale doteďka zásadně svoje jméno.

T8: A chápe třeba, že se mluvčí a naslouchající střídají v řeči?

R8: No, jako poslouchá, když mu něco říkám, ale že by to chápal, jakože by jsme se měli střídat, tak to ne.

T9: A rozumí už žertu?

R9: Myslím si, že asi jo, nevím úplně přesně.

T10: A skáče Vám do řeči, když se s někým jiným bavíte?

R10: Ano.

T11: A používá při komunikaci gesta?

R11: Ani ne.

T12: A reaguje třeba správně na Vaše gesta?

R12: Tak jako pozná co, ale

T13: A používá už mimiku?

R13: Nevím, nemyslím si.

T14: A reaguje správně na mimiku Vaši, nebo ostatních?

R14: No, tak když dělám, že pláču, tak to pozná, co to má být. Jako jinou mimiku nevím, co by.

T15: A jak se projevuje třeba při hře s ostatními dětmi? Spolupracuje s nimi nebo si hraje vedle, bokem samo?

R15: Jak kdy. Někdy si hraje sám a děti nevnímá. Někdy si hraje s dětma a vesměs napodobuje, co dělají ostatní děti.

T16: A soupeří někdy s ostatními dětmi při hře?

R16: No soupeří, jak s kým. Když chce nějakou hračku stejnou, kdo má jinou, tak jako chce sebrat.

T17: A bere třeba dětem hračky bez dovolení, nebo si je spíše půjčuje?

R17: No snažím se ho, když to vidím, tak mu řeknu, že musí poprosit, tak jako poprosí, když je chce, ale samozřejmě tak mají hračku. A když vidí něco, tak prostě sebere. A když jsem u toho, tak sjednáme pořádek.

T18: A zasahujete, pokud se nějak špatně chová k druhým dětem?

R18: Ano. Musí se omluvit.

T19: A jak probíhala Vaše první návštěva v mateřském centru? Jaké byly třeba reakce, jestli si hrálo spíše samo Vaše dítě nebo bylo s Vámi?

R19: Ne, se mnou určitě ne. Jako lítal, hračky se mu líbily, jako byl nadšený. Jestli si hrál sám nebo nemyslím si. Nebo jako nepamatuju si, že by třeba se dětí stranil poprvé. On vlastně je zvyklej na ně od malinka.

T20: A jak dlouho a jak často navštěvujete mateřské centrum?

R20: Od září letos. Takže skoro tři čtvrtě roku.

T21: A z jakých důvodů jste ho začali navštěvovat?

R21: Tak abychom trošku od toho, ten stereotyp doma, nebo abychom něco novýho. A vlastně tady jsme přišli na ty kroužky vlastně, že tady je to tvoření, to zpívání při kytaře, takže.

T22: A ještě teda poslední otázka? A v čem si myslíte, že jsou tyto návštěvy prospěšné?

R22: No tak jako hodně. Naučí se tady spoustu věcí, je vlastně mezi dětma. Já si myslím, že prospěšný to je. Moc. Naučí se prostě něco novýho.

T23: Tak jo. Tak děkuji.

R23: Prosím.

PŘÍLOHA P VI: ROZHOVOR - RESPONDENTKA 6.**ZÁZNAMOVÝ LIST č.6:**

Respondent č:

Věk dítěte: 2,2 Pohlaví dítěte: CHUPEL

Vzdělání rodičů: STŘEDNÍ

Rozhovor byl uskutečněn dne 11. 4. 2010 v prostorách Katedry učebního vyučování pro učitelství
Započal v 13:55 hodin, byl uskutečněn v 14:05 hodin. Trval 10 minut. Omlouva

Respondentka byla seznámena s anonymitou výzkumu, podmínkami nahrávání, s čímž souhlasila.

.....
podpis

Použité zkratky:

R: respondentka

T: tazatel

T1: Má Vaše dítě sourozence?

R1: Má.

T2: A jak je starý?

R2: Starší má, bude mít šest teďka a mladší dva roky a dva měsíce.

T3: A snaží se s ním ten malý navazovat komunikaci s tím starším?

R3: Jo, určitě.

T4: Nebo třeba ten starší chodí za ním?

R4: Já myslím, že navzájem. Podle nálady, že se střídají, a že si spolu pohrajou. Jo, vychází dobře.

T5: A jak trávíte třeba běžný den? Jak vypadá třeba od rána do večera?

R5: Ráno vstáváme před sedmou. Jdeme do školky s tím starším. Potom jdeme zpátky. Posnídáme. Pak jdeme buď do nějakého cvičení, nebo teda jsme doma, nebo s kamarádkama ven. Pak je oběd. Odpoledne dávám Martínka spát, toho mladšího. Po spaní jdeme pro Filípka do školky. A zpátky. Pak má Filípek buď nějaký kroužek, nebo jdeme jenom tak ven.

T6: A navštěvujete nějaké zájmové kroužky s tím mladším?

R6: Tak chodíváme sem do Domina a ještě chodíváme do Montesovy školky ve Zlíně.

T7: A jak je na tom ten menší při komunikaci s ostatními dětmi? Navazuje komunikaci nebo je spíše pasivní?

R7: Navazuje komunikaci, ale ne příliš slovně, protože toho ještě tak moc zas nenamluví, ale jo, tak když potřebuje, tak se nějakým způsobem domluví a že půjčí hračky. Většinou to není nějaký konflikt.

T8: A změnilo se třeba tady těmto návštěvama nějak v té komunikaci?

R8: Určitě. Tak určitě mu to prospěje, že se setkává s dalšíma dětma v těch cvičeních tady.

T9: A jak se třeba oslovuje? Jak si říká? Svojím vlastním jménem?

R9: Jak se sám oslovuje? Teďka hodně říkal svým jménem, ale sám sebe vlastním... Když o sobě mluví?

T10: Jo, když o sobě mluví.

R10: Jo, tak říká takým svým způsobem. On je Marťa, tak on říká Macha.

T11: Jo. A třeba chápe už, že se mluvčí a naslouchající střídají v řeči?

R11: Částečně to už chápe.

T12: A rozumí už žertu?

R12: Čemu?

T13: Žertu.

R13: Já myslím, že jo. Spíše takovému nemluvenému.

T14: A skáče Vám do řeči, když mluvíte?

R14: Tak zatím skáče.

T15: A používá třeba gesta při komunikaci?

R15: Tak používá něco.

T16: A třeba reaguje správně už Vaše gesta?

R16: Ano, jo. On jako všechno rozumí, to reaguje správně. Spíše sám nevyjádří všechno, co by chtěl.

T17: A používá už třeba mimiku?

R17: Určitě.

T18: A reaguje správně na Vaši mimiku?

R18: Myslím si, že často jo, a když ne, tak ne.

T19: A jak se projevuje třeba při hře s ostatními dětmi? Hraje si třeba s nimi, spolupracuje s nimi nebo hraje si někde vedle?

R19: Tak ještě je pořád v tom věku, kdy si vystačí i sám. Ale začíná si hrát i s ostatními a vlastně jak má toho staršího sourozence doma, tak docela chápe, že si půjčují ty hračky.

T20: A bere třeba bez dovození ostatním hračky?

R20: Spíš si je, spíš nijak dravě, spíš si je půjčí. Z ruky to prostě nikomu vyloženě nebere.

T21: Jo. A zasahujete, když se nějak špatně chová k jiným dětem?

R21: Jo, určitě.

T22: A pamatujete si, jak probíhala Vaše první návštěva tady? Jestli třeba...jaké byly jeho reakce, jestli třeba plakal.

R22: Ne, ne. Tak to vlastně jsem tady byla s ním. Ne. Líbilo se mu tady, vlastně si zvykl na to prostředí. Ale hraček je tady spousta, takže myslím si, že všechny děti jsou tady spokojené, protože si můžou vybrat nějaké nové hračky na hraní.

T23: A změnilo se nějak postupnými návštěvami tady, že se třeba těší?

R23: Jo, těší se, a už ví, jakým způsobem to tady chodí, že třeba je tu nějaký program, a když je nějaké to tančení, tak na to se těší a ví, kdy se zapojit a kdy si může hrát volně.

T24: A jak často sem chodíte a jak dlouho?

R24: Chodíme, já nevím, jednou za 14 dní. Ne úplně pravidelně. A jak dlouho, od podzimu.

T25: A z jakých důvodů jste to tady začali navštěvovat?

R25: Tak určitě v zimě není kde zajít do tepla anebo být pořád venku a vlastně i paní učitelky jsou tady velice příjemné a prostředí je taky příjemné.

T26: A v čem si myslíte, že jsou tyto návštěvy prospěšné pro něho?

R26: No hlavně v tom, že, já to řeknu tak za sebe, že když někam jdu, tak se opravdu věnuju, nebo začnu se věnovat hlavně jim, než když jsem doma, tak snažím se uklízet a dělat jiné věci, které jsou potřeba. Takže si vždycky najdu chvíli, kdy něco dělám a vlastně s nima něco tvořím. Ale jinak se snažím dělat ty domácí práce, ale když jdu někde tak se chci věnovat hlavně jim.

PŘÍLOHA P VII: ROZHOVOR - RESPONDENTKA 7.**ZÁZNAMOVÝ LIST č.7:**

Respondent 7:

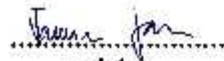
Věk dítěte: 2,8

Pohlaví dítěte: CHLAPCE

Vzdělání rodičů: VŠEEDNÍ

Rozhovor byl uskutečněn dne 16.4.2019, prostorách KOMUNITNÍHO CENTRA PRO RODINY, OPREX
Započal v 10:00 hodin, byl uskutečněn v 10:10 hodin. Trval 10 minut.

Respondentka byla seznámena s anonymitou výzkumu, podmínkami nahrávání, s čímž souhlasila.

.....
podpis

Použité zkratky:

R: respondentka

T: tazatel

T1: Má Vaše dítě sourozence?

R1: Ne.

T2: A jak trávíte běžný den s ním?

R2: Běžný den. Tak pokud je hezky, tak jsme dopoledne venku, na hřišti nebo na procházku. Pak na oběd domů. Až se vyspí, takže potom zase odpoledne zase ven, pokud je pěkně. Když ne, tak většinou je doma, u babičky nebo někde na návštěvě.

T3: A přichází do styku s jinými dětmi malý?

R3: No tak jako jo, protože máme souseda. Zhruba jo, ale ne moc často. Sem tam chodíme do té herny kvůli tomu, aby byl s dětma.

T4: A navštěvujete nějaké zájmové kroužky?

R4: Jedině tady tohle zpívání. Jinak chodí do té miniškolky jednou týdně.

T5: A jak je na tom při komunikaci s jinými dětmi? Jestli navazuje spíše komunikaci nebo ne? Je pasivní?

R5: No, má potíže. Ale tak jo, tak jako když je mezi těma dětma, tak je to samozřejmě lepší. Ale jinak jako zas tak problém nemá. Nesmí být kolem něho až moc dětí. On je takový spíše uzavřenější, tak jako on nemá rád společnost.

T6: A co jeho komunikace? Používá zájmeno já v řeči nebo spíše se oslovuje vlastním jménem?

R6: Jménem.

T7: A chápe už, že se mluvčí a naslouchající střídají při řeči?

R7: Já si myslím, že jo. Z toho už trošku rozum asi má.

T8: A rozumí žertu?

R8: No spíš tak, jakože když se zasmějeme my, tak on se směje taky, jo. Ale myslím si, že tomu zas tak ještě ne, že když někdo něco řekne a je to legrační, že by se začal smát. To asi ne. Na to je ještě malý.

T9: A skáče Vám do řeči, když mluvíte?

R9: Někdy jo.

T10: A používá gesta při komunikaci?

R10: No, on ne.

T11: A reaguje správně na Vaše gesta?

R11: No, jak kdy.

T12: A používá mimiku?

R12: Jo, to jo.

T13: A reaguje správně na Vaši mimiku?

R13: Tak on z toho má spíš srandu, jakože když mamka něco udělá, tak to je jako hrozná sranda. Asi tak.

T14: A jak se projevuje při hře s ostatními dětmi? Jestli s nimi spolupracuje nebo si hraje vedle nebo bokem?

R14: No tak ještě do nedávna to bylo takové, že spíš si hráli každý zvlášť. Ale šlo vidět, že se pozorují, jestli tam ten druhý je. Jakože je pořád ve střehu kolem dokola, i když si hraje sám. Ale už je trošku lepší, že už je trošku starší a dokážou si spolu pohrát. Není to ještě tak, že by si sedli a hráli si nějak, ale jako už to začíná být lepší.

T15: A soupeří někdy s ostatními dětmi?

R15: On ne. Málo.

T16: A bere dětem hračky bez dovolení?

R16: On ne. On spíš je takový, že si nechá všechno sebrat a pak řve.

T17: A zasahujete, pokud se nějak špatně chová k jiným dětem?

R17: Tak jako samozřejmě.

T18: A jak probíhala Vaše první návštěva tady? Jestli třeba plakal nebo jestli byl rád, letěl za dětma?

R18: No když jsme byli spolu v herně, tak jo, tak se zapojil, hrál si. Byl spokojený. Ale když tu byl poprvé sám, tak teda, to mě volali, že ať si přijdu. Že teda to nezvládl, že plakal. On je hodně mamináč, takže to jako. Ted' už tady chodit chce a už je to trošku lepší. Sem tam si vzpomene, ale je to lepší. Ale jinak se sem těší, protože tady jsou jiné hračky než doma, takové jinačí.

T19: A jak často to tu navštěvujete? A jak dlouho?

R19: My teda chodíme jednou týdně na to zpívání a jednou týdně na to hlídání. Zhruba já nevím, co to začalo. Od září, když začíná školka.

T20: A z jakých důvodů jste to tu začali navštěvovat?

R20: No, tak hlavně kvůli tomu, že on je takový stydlivý, tak jsem si říkala právě, že by mu to mohlo pomoci. Že je jako mezi více lidma, že je mezi těma dětma. Právě z tohoto důvodu. Aby se trochu zapojil. Protože má jít ve třech letech do školy a to si teda nedovedu představit.

T21: A v čem si myslíte, že je to prospěšné pro Vaše dítě, tyto návštěvy?

R21: No tak zaprvé jsme poznala hodně, že písničky se naučil, básničky. Že třeba naráz přišel domů a začal něco zpívat, jo. Pak, že určitě v tomto, že si tady čtou, zpívají. Ale určitě v tom, že právě se stýká beze mě s někým jiným. Hlavně kvůli tomuto poznávání. Určitě to prospěšné je. To vidím na něm velice. Hodně.

PŘÍLOHA P VIII: ROZHOVOR - RESPONDENTKA 8.**ZÁZNAMOVÝ LIST č.8:**

Respondent 8:

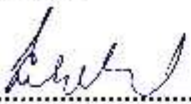
Věk dítěte: 3

Pohlaví dítěte: CHLAPEČEK

Vzdělání rodičů: STŘEDNÍ

Rozhovor byl uskutečněn dne 15.4.2010 v prostorách KOMUNITNÍ CENTRUM PRO RODIČE, OPPOK
Započal v 8.30 hodin, byl uskutečněn v 8.30 hodin. Trval 10 minut.

Respondentka byla seznámena s anonymitou výzkumu, podmínkami nahrávání, s čímž souhlasila.

.....
podpis

Použité zkratky:

R: respondentka

T: tazatel

T1: Má Vaše dítě sourozence?

R1: Má.

T2: A jak je starý nebo stará?

R2: Deset let, bratr.

T3: A snaží se s ním ten malý navazovat komunikaci nebo spíše ten starší?

R3: Ne, oni jsou v pohodě. Oni fakt jako spolu strašně. Si čtou, jo, hrají si. Starší se o něj stará, ten je jako chůva jeho. Ten byl rád, že konečně má bráchu, tak si to teda jakože užívá.

T4: A jak trávíte běžný den s dětmi nebo s tím malým vlastně, ten je už ve škole.

R4: No, tak dvakrát týdně teda chodíme sem na to dopoledne. A jinak? Normálně běžné asi ráno. Vstaneme, uvaříme, do obchodu a pak zůstáváme venku celé dopoledne, a když je jaksi tak opravdu co nejvíce venku se snažíme být, protože doma, to je zbytečné. A když je škaredě tak se hraje, nebo prostě s kamarádama se navštěvují.

T5: A přichází do styku s jinými dětmi mimo tady návštěv mateřského centra?

R5: Ano. Ano. U domu, kde bydlíme, tam je hřiště a tam je strašně moc dětí, takže oni tak navzájem si spolu hrají na těch motorkách, na kolech jezdí, na pískovišti si hrají. Takže jako tam je dětí hodně.

T6: A navštěvujete nějaké zájmové kroužky?

R6: Zájmové kroužky zatím ne. Zatím chodíme jen vyloženě sem tady do toho Domina na to dopolední jako když hlídání, na tu školičku.

T7: A jak je na tom při komunikaci s jinými dětmi? Navazuje komunikaci, když přichází do styku nebo je spíše pasivní, že nenavazuje?

R7: Moje dítě nemá problémy s navazováním nějakých kontaktů. Ten jako ne. Ten se všema, ať je to malý, velký nebo důchodce. Ten je jako, prostě...ten nemá fakt problémy tady s tímto. Ten je v pohodě.

T8: A změnil se třeba postupnými návštěvami tady při komunikaci?

R8: Možná že jo, že je možná ještě víc takový, jakože otevřený. A je rád tady s těma děckama a s těma učitelkama. Víc se toho naučil, protože kolikrát doma není tolik času. Myslí si, že mu to teda hodně dalo, jo, že sem chodí.

T9: A co třeba jeho komunikace? Jestli používá zájmeno já v řeči nebo se oslovuje spíše vlastním jménem?

R9: A tak já, on ne jakože Ond'a, ne. O sobě mluví, jakože já.

T10: A chápe, že se při řeči mluvčí a naslouchající střídají?

R10: Jakože jednou mluví on, jednou jakože třeba bratr?

T11: Jo. Třeba vy

R11: Jo, tak to jo, ano. On jako nechá domluvit, pak zase on. To on tady toto chápe jako.

T12: A rozumí žertu?

R12: No jak kdy. No tak záleží na tom, jak se mu to podá. Většinou, když třeba s bráchou. Takhle když mezi sebou komunikují, tak už jsou naučení, nebo prostě ví o sobě, že občas to řekne, že je to v žertu. Takže to jo. Takhle asi možná kdyby jsme mu to my řekli, jakože dospěláci, v nějakém smyslu, to nevím jak by pochopil. To jsem se nad tím takhle ještě nezamýšlela. Musím to zkusit.

T13: A skáče Vám do řeči, když mluvíte?

R13: Myslím, že jo. Mají přednost. No, tak jo. Ale snažíme se říct: „Teď mluvím já a až domluví, tak budeš mluvit ty“, ale zatím jako děcka se to učí, že. Takže opravdu jsou momenty, kdy mluvíme, a teď jakože oni mají přednost, jo, že všichni musí ztichnout a teď mluvím já.

T14: A co třeba neverbální komunikace? Používá gesta při komunikaci?

R14: Ten ne. Nee.

T15: A reaguje třeba správně na Vaše gesta?

R15: Náš Ondrášek, no když mu pohrozím, tak si z toho nic nedělá zatím. Ne. My jako násilí nebo prostě tady toto prostě doma takhle neděláme. Opravdu když už se naštve, že by měl dostat na zadek, ne. Spíš z toho potom ještě má srandu. On si myslí, že je to formou, jakože je to nějaká hra, jo, když už opravdu na ten zadek dostane, tak se tomu potom

ještě jakože směje. To spíš když opravdu rozzlobí mě, a hlasitě na něho, důkladně to řekneme, tak to už jo.

T16: A používá mimiku?

R16: Jo, tak to on jo. Jo, to on umí. To on umí jako dobře. Vždycky těma očima, no tak to jo.

T17: A reaguje správně na Vaši mimiku nebo někoho jiného dospělého?

R17: U mě tak ani ne. To spíše působí ten tatínek. Ale on když ten cizí se opravdu zamračí, tak jo, že asi něco je špatného nebo že něco udělal. Takhle na to reaguje.

T18: A jak se projevuje při hře s ostatními dětmi? Hraje si s nimi nebo někde samo bokem?

R18: Náš Ondrášek je ve společenském centře. Tady to kluci vedou, jo, tady je taková čtverka, takže kluci to vedou. Ne, není tam sám, to ne. To opravdu jakože ve spolku s klukama si hraje.

T19: A soupeří s ostatními dětmi někdy?

R19: Myslím si, že až když je třeba k tomu vyprovokovaný, jo. Až ho někdo vyhecuje. Že třeba jo, i v té jízdě na kole nebo to. Takhle on není, že by se o něco snažil, aby byl první nebo on fakt vyloženě tak jakože v klidu s těma děčkama. Až do něho někdo začne třeba rypkat, svým způsobem jo, třeba když v té hře nebo to, tak se snaží taky, ho přetroufnout. Ale jakože by on sám vyvolával nějaké, jo, teď budeme soutěžit nebo prostě teď toto mám já lepší, nebo jak to mezi těma děčkama bývá, tak toto právě že u něho není. Že on spíš až ho možná někdo vyhecuje, bude soupeřit. Jinak opravdu když si chtěou hrát, tak jakože budou hrát nebo něco společně. Jakože takovým způsobem, jakože v klidu. Není ten typ, jako že by to odpískával.

T20: A bere dětem hračky bez dovolení nebo si je spíše půjčuje?

R20: No není to u něho, že by to děčkám bral ty hračky, to ne. To třeba přijde, protože my ho učíme, ať poděkuje, poprosí a to. Tak si myslím, že u něho funguje to, že opravdu třeba přijde k těm dětem a jestli ti to může půjčit. Není opravdu ten typ, který by jim to sebral. To ne. To on nemá rád sám u sebe, když někdo přijde a sebere mu to. Nedělá to. Opravdu možná až ho kamarád, co s ním je, že ho takhle nějak dostane, že mu to sebere taky. Jako už oplátkou. Ale není to, že by přišel k někomu jenom tak a něco mu sebral. To ne.

T21: A zasahujete, pokud se chová nějak špatně k druhým dětem?

R21: No, to jo. To já z toho mám pocit, že vždycky zasahuji jenom já a nikdo jiný. Ne, jako chcu, aby se k sobě chovali slušně, a když dělá třeba podle mě něco nesprávného, tak opravdu jdu a řeknu mu: „Ondro, takhle ne. To se takhle nedělá.“. Jo, snažím se o to.

T22: A pozná už, když se někdo, nějaké děti chovají špatně, tak že dojde třeba za Vámi a řekne: „Mami, tak se to nemá.“ nebo

R22: Někdy má takové úvahy. Někdy to vidí, jo. Že opravdu, že třeba, že je špatný v tom, že něco. Ano, ano. Začíná si to takhle jako uvědomovat. Ano. Anebo přijde, že ten pláče, protože si udělal tam to, ten mu udělal, ten ho bouchl. Takhle už si to začíná uvědomovat. To vidí.

T23: A jak probíhala Vaše první návštěva tady? Jaké byly jeho reakce?

R23: Ondra byl bez problémů. Jako nebyl fakt s tím problémem, že by plakal, že by sem nechtěl jít. Jo, byly jsme tady na ten den otevřených dveří v tom září a hned další vlastně týden šel a byl tady už sám hned od začátku, celé dopoledne a úplně bez problémů. Takže opravdu nebyly žádné komplikace, že by mi paní učitelka volala, že plače. Ne, opravdu od té doby fakt v pohodě. Až dneska ráno říkal, že sem nejde. Nevím, co se stalo. Ale myslel si, že tady bude sám, ale přišly děcka, tak už je dobrý. Ne fakt jako Ondra tady v tomto je úplně perfektní. Ten nemá problémy.

T24: A jak dlouho a jak často to tu navštěvujete?

R24: Chodí dvakrát týdně. Chodí v úterý a čtvrtek od osmi do dvanácti. A teď jsem si říkala, že to změním buď v pondělí, nebo ve středu i s obědem, aby už s těma dětima jakože v kolektivu jedli. Aby se už učil tak jako přípravu do té školky od září. Takže to změníme.

T25: A z jakých důvodů jste to tu začali navštěvovat?

R25: Jednak jsme chodili, to Domino bývalo tady naproti ve školce. Tam jsme, jakože bývali odpoledne, když bylo škaredé počasí. No a pak se vlastně naskytlo, už vlastně měli víc let, měl dva a něco, tak aby měli i nějaký program, opravdu nějaké společné zájmy nebo aby se odnaučili buď od těch maminek, pořád že jsou s námi, aby byli i v kolektivu no a proto jsme to začali takto navštěvovat. Myslím si, že je to v pohodě, no. Že je to k něčemu.

T26: A v čem si myslíte, že jsou tyto návštěvy prospěšné pro něj?

R26: Naučí se tady písničky, básničky, i tak jakože něco vytváří, jo, když jsou Velikonoce nebo Vánoce, vždycky nějaký výrobek. Pak z toho mají hroznou radost. Je fakt, doma se jim věnujete, ale když už je to v kolektivu s těma dětima, tak už je to zas něco jiného. Tak si myslím, že o to sou oni obohacené. Že opravdu jim to něco dává tady to. Tady ta společná práce. Fakt.

T27: Tak jo, děkuji.